

การศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย เปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์

โดย

นางสาวสุวดี ไหลฟุ้งทอง	สำนักงานกิจการยุติธรรม
นางอศยาพร สุวรรณภู	กรมคุมประพฤติ
นางสาวทิตา ทิพย์ชมพู่	กรมสอบสวนคดีพิเศษ
นางสาวขวัญกมล สระทองฮ่วม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
นายอุกฤษฏ์ ศรีพรหม	สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย

รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในกระบวนการยุติธรรม
สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ร่วมกับ
ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาแห่งคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ.2559

การศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย
เปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์

โดย

นางสาวสุวดี ไหลพื้งทอง	สำนักงานกิจการยุติธรรม
นางอศยาพร สุวรรณบุญ	กรมคุมประพฤติ
นางสาวทิตา ทิพย์ชมพู่	กรมสอบสวนคดีพิเศษ
นางสาวขวัญกมล สระทองฮ่อม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
นายอุกฤษฏ์ ศรีพรหม	สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย

รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในกระบวนการยุติธรรม
สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ร่วมกับ
ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาแห่งคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ.2559

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	ก
สารบัญตาราง	ค
สารบัญแผนภาพ	ง
บทคัดย่อ	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	3
1.3 ขอบเขตการศึกษา	3
1.4 คำถามการวิจัย	3
1.5 สมมุติฐานงานวิจัย	3
1.6 ระเบียบวิธีการศึกษา	4
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.8 นิยามศัพท์ในการศึกษา	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสงเคราะห์หลังปล่อย	5
2.2 ทฤษฎีการกระทำผิดซ้ำ	10
2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชน	14
2.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	15
2.5 กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย	16
2.6 กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของเทศสิงคโปร์	21
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	32
บทที่ 3 วิธีวิจัย	36
3.1 การเก็บข้อมูล	36

	หน้า
3.2 ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง	36
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	36
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	36
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	37
3.6 การนำเสนอข้อมูล	37
บทที่ 4 ผลการศึกษา และอภิปรายผล	38
4.1 กระบวนการและปัญหาในการช่วยเหลือผู้พันโทษของประเทศไทย	38
4.2 กระบวนการช่วยเหลือผู้พันโทษของประเทศสิงคโปร์	41
4.3 กระบวนการช่วยเหลือผู้พันโทษของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์	43
4.4 แนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พันโทษของไทย	43
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	45
บรรณานุกรม	49
ภาคผนวก	53
รายนามผู้ร่วมงานโครงการวิจัย	54

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 จำนวนนักโทษเด็ดขาดที่ปล่อยตัวพ้นโทษและนักโทษเด็ดขาดกระทำผิดซ้ำ ของกรมราชทัณฑ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554–2558	1
2.1 อัตราการกระทำผิดซ้ำในสิงคโปร์ ระหว่างปี พ.ศ. 2554 – 2556	21

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
2.1 การติดตาม ดูแล และช่วยเหลือผู้พ้นโทษ กรณียินยอมเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล (ปัจจุบัน)	20
2.2 กลไกการดูแลหลังปล่อยตามพระราชบัญญัติว่าด้วยทัณฑสถานของประเทศ สิงคโปร์	24
2.3 กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้พ้นโทษของสิงคโปร์	31

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการและปัญหาในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย 2) เพื่อศึกษากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์ และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลหัตถ์จากข้อมูลเอกสาร ได้แก่ เอกสารสถิติของหน่วยงาน รายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน รายงานประจำปี งานวิจัย บทความ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ โดยได้นำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของไทย ดังนี้

1. ทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 หรือกฎ ระเบียบ ข้อบังคับอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการเพิ่มเติมการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษร่วมด้วย ซึ่งน่าจะเป็นผลดีต่อการดำเนินงานในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษให้มีลักษณะบูรณาการมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การปรับปรุงดังกล่าวต้องสอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง สิทธิมนุษยชน และรัฐธรรมนูญของไทยด้วย

2. ให้มีการนำภาคสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษมากยิ่งขึ้น เนื่องจากภาคสังคม และเอกชนสามารถมีการดำเนินการได้คล่องตัวมากกว่าภาครัฐ โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย รวมถึงการช่วยเหลือหลังพ้นโทษโดยอาจมีการดำเนินการดังนี้

2.1 จัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้พ้นโทษในระยะเปลี่ยนผ่าน เพื่อเป็นการสร้างจุดเชื่อมต่อระหว่างเรือนจำซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้กระทำความผิดรับโทษกับสังคมซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้กระทำความผิดจะต้องกลับไปใช้ชีวิตหลังพ้นโทษ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยกุล เงินคัลยา และคณะ ซึ่งที่ผ่านการนำภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษโดยวิธีการทำความตกลงร่วมกัน (MOU) อาจเนื่องมาจากไม่มีหน่วยงานที่เป็นผู้รับผิดชอบหลัก หรือไม่สามารถดำเนินการได้ครบกระบวนการเนื่องจากข้อจำกัดต่างๆ ก็เป็นไปได้

2.2 การสร้างแรงจูงใจที่เป็นตัวเงินให้กับนายจ้างที่พร้อมรับผู้ผ่านการถูกคุมขังเข้าเป็นลูกจ้างในองค์กร เช่น การให้สิทธิประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีแก่องค์กรที่ยินยอมพร้อมใจจ้างพนักงานที่เป็นผู้เคยถูกคุมขัง หรือการทำประกันความเสียหายให้กับองค์กรที่พร้อมจ้างพนักงานที่เป็นผู้เคยถูกคุมขัง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และคณะ

3. ส่งเสริมและสร้างความเข้าใจกับสังคมโดยเฉพาะกับครอบครัวและชุมชนให้ตระหนักถึงการช่วยเหลือผู้พ้นโทษที่เกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรมให้มากขึ้นเช่นกัน

4. ควรมีการเชื่อมโยงฐานข้อมูลผู้กระทำผิดระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้วยกัน เนื่องจากข้อมูลดังกล่าว สามารถใช้เป็นข้อมูลเพื่อประกอบการกำหนดโปรแกรมในการพัฒนาพฤตินิสัย รวมถึงการให้ความช่วยเหลือหลังพ้นโทษได้ ซึ่งปัจจุบันกระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานกิจการยุติธรรม ได้มีการจัดทำศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลกระบวนการยุติธรรมขึ้น (Data Exchange Center : DXC) โดยมีเป้าหมายเพื่อร่วมมือแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ กรมการปกครอง กรมคุมประพฤติ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมราชทัณฑ์ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานกิจการยุติธรรม โดยมีลักษณะเป็นการบูรณาการข้อมูลจากหลายหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเชื่อว่า DXC จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย และเวลาในการติดตาม และค้นหาข้อมูล รวมทั้งเพิ่มความสะดวกให้กับประชาชน ผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหารในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งระบบดังกล่าวน่าจะสามารถพัฒนาไปสู่การเก็บข้อมูลของผู้กระทำผิดได้อย่างครอบคลุม ครบถ้วนมากยิ่งขึ้นต่อไป

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดของประเทศไทยในปัจจุบัน มีแนวโน้มที่แตกต่างไปจากอดีต จากที่มุ่งเน้นการลงโทษอย่างรุนแรงเพื่อให้ผู้กระทำผิดเกิดความเข็ดหลาบและเกรงกลัวที่จะกระทำผิดซ้ำอีก อีกทั้งเป็นการแบ่งแยกผู้กระทำผิดให้ออกจากสังคมไปชั่วครวญแต่ด้วยความจริงที่ว่าอย่างไรก็ตามตัวผู้กระทำผิดเหล่านี้ส่วนใหญ่ยังคงต้องกลับมาใช้ชีวิตในสังคมอีกครั้ง ดังนั้น การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในปัจจุบันจึงมุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาพฤตินิสัยเพื่อให้ผู้กระทำผิดกลับตนเป็นคนดีไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ และสามารถกลับมาอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งเป็นไปตามหลักปรัชญาการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่เป็นหลักสากลด้วย

จากการรายงานสถิติจำนวนนักโทษเด็ดขาดที่ปล่อยตัวพ้นโทษและนักโทษเด็ดขาดกระทำผิดซ้ำของกรมราชทัณฑ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – 2558 พบจำนวนนักโทษเด็ดขาดกระทำผิดซ้ำตามตารางที่ 1.1 ดังนี้

ตารางที่ 1.1 จำนวนนักโทษเด็ดขาดที่ปล่อยตัวพ้นโทษและนักโทษเด็ดขาดกระทำผิดซ้ำของกรมราชทัณฑ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – 2558

ปี พ.ศ.	จำนวนนักโทษเด็ดขาด (คน)	จำนวนผู้ต้องขังพ้นโทษกระทำผิดซ้ำ (คน)
2554	41,728	4,038
2555	71,479	6,291
2556	35,327	4,812
2557	70,272	5,016
2558	113,081	5,423

ที่มา: กรมราชทัณฑ์

ซึ่งจากสถิติการกระทำผิดซ้ำของนักโทษเด็ดขาดที่ปล่อยตัวพ้นโทษในห้วงหลายปีที่ผ่านมาดังกล่าวข้างต้นล้วนมีแนวโน้มที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งหากพิจารณาโดยแท้จริงแล้ว จะพบว่าผู้กระทำผิดจำนวนไม่น้อยที่วนเวียนเข้า – ออกกลับเข้าสู่ระบบเรือนจำ ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นได้ว่ากระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยหรือการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยในปัจจุบัน ยังคงประสบกับปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้กระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยหรือการช่วยเหลือผู้พ้นโทษยังไม่บรรลุเป้าหมายและยังมีประสิทธิภาพไม่ดีเท่าที่ควร โดยส่งผลให้ผู้กระทำผิดหวนกลับมากระทำผิดซ้ำ ซึ่งเท่ากับว่าภาครัฐต้องทุ่มเททรัพยากรไม่ว่าจะเป็นงบประมาณและบุคลากรจำนวนมากในการบริหารจัดการกับกลุ่มผู้กระทำผิดเหล่านี้ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่น่าจะส่งผลให้ผู้กระทำผิดยังคงกลับไปกระทำผิดซ้ำและถือเป็นช่องว่างหนึ่งของกระบวนการ

ยุติธรรมของไทยในปัจจุบันก็คือการขาดจุดเชื่อมต่อระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและการขาดการบูรณาการกลไกต่างๆ ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดกับสังคมที่ผู้พ้นโทษทั้งหลายจะต้องกลับไปดำรงชีวิตภายหลังพ้นโทษซึ่งส่งผลให้ผู้พ้นโทษโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ต้องโทษเป็นระยะเวลานานมีอาจปรับตัวเข้าสู่สังคมได้ในช่วงระยะเวลาเปลี่ยนผ่านนี้และหวนกลับไปสู่วงจรอาชญากรรมอีกครั้ง

ปัจจุบันประเทศที่มีความก้าวหน้าด้านสังคมและความมั่นคงได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยและการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษในระยะเปลี่ยนผ่านโดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยป้องกันมิให้ผู้คลุกกลุ่มนี้กลับมากระทำผิดซ้ำซึ่งนอกจากจะสร้างความเสียหายในเชิงความมั่นคงปลอดภัยของสังคมแล้วยังจะนำมาซึ่งความสิ้นเปลืองด้านงบประมาณอีกด้วย ทั้งนี้ จากการรายงานสถิติของสำนักงานเรือนจำแห่งสิงคโปร์ (Singapore Prison Service) ในปี 2556 พบว่าอัตราการทำผิดซ้ำ (Repeat offenders หรือ recidivism) อยู่ในอัตราร้อยละ 25.9 เป็นอัตราที่ลดจากสถิติในปี 2555 และ 2554 ซึ่งอยู่ในระดับคงที่ ได้แก่ 27.6 และ 27.4 ตามลำดับ อันเป็นผลมาจากการพัฒนาระบบ “ชุมชนสนับสนุน” (Community Support) หรือ “กระบวนการกลับคืนสู่สังคมโดยอาศัยชุมชนเป็นพื้นฐาน” (Community-Based Reintegration) ซึ่งเป็นกระบวนการก่อนและหลังผู้กระทำผิดพ้นโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการดูแลภายหลังพ้นโทษ (aftercare programmes) ซึ่งสำนักงานเรือนจำแห่งสิงคโปร์ได้เร่งพัฒนาโดยร่วมมือกับชุมชนและองค์กรต่างๆ อย่างใกล้ชิด เช่น องค์กรความร่วมมือวิสาหกิจเพื่อการพัฒนาพฤตินิสัยแห่งสิงคโปร์ (Singapore Cooperation of Rehabilitative Enterprises-SCORE), สมาคมต่อต้านยาเสพติดแห่งสิงคโปร์ (Singapore Anti-Narcotic Association-SANA) สมาคมเพื่อการดูแลภายหลังพ้นโทษแห่งสิงคโปร์ (Singapore After-care Association –SACA) ทั้งนี้ เพื่อช่วยลดความเสี่ยง ในการที่ผู้พ้นโทษจะกระทำผิดซ้ำและอาศัยครอบครัวเป็นส่วนสนับสนุน ประกอบกับเห็นว่าผู้พ้นโทษจะมีปัจจัยเสี่ยงที่แตกต่างกันในแต่ละคนแต่ละประเภท ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการดูแลภายหลังพ้นโทษที่แตกต่างกันและเหมาะสมสำหรับผู้พ้นโทษแต่ละคน ทำให้กระบวนการดูแลจึงประกอบด้วยหลายส่วน ซึ่งรวมถึงการสอดส่อง (Supervision) การแนะแนวและให้คำปรึกษา (counseling) และการบริหารจัดการคดี (management) ด้วยเช่นกัน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นส่วนส่งเสริมให้ระบบการพัฒนาพฤตินิสัยที่ดำเนินการในขณะที่ผู้ต้องโทษยังอยู่ในเรือนจำได้เป็นอย่างดี

โดยผลจากการพัฒนาระบบ “ชุมชนสนับสนุน” (Community Support) หรือ “กระบวนการกลับคืนสู่สังคมโดยอาศัยชุมชนเป็นพื้นฐาน” (Community-Based Reintegration) ซึ่งเป็นที่มาของการลดอัตราการทำผิดซ้ำนั้นสอดคล้องและเป็นไปตามแนวปฏิบัติของ โครงการริบบิ้นสีเหลือง (yellow ribbon) ซึ่งประเทศสิงคโปร์ได้ริเริ่มจัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2547 โดยมีแนวคิดเป็นการรณรงค์เพื่อชุมชนโดยชุมชน อีกทั้งมุ่งหวังที่จะป้องกันการกระทำผิดซ้ำ เพื่อให้ประเทศมีความปลอดภัยและมั่นคงขึ้น ซึ่งโครงการดังกล่าว ได้รับการประกาศยกย่องในปี พ.ศ. 2550 จาก UN grant award โดยได้รับรางวัลในเรื่องความปลอดภัยและความมั่นคงของชุมชนระดับประเทศด้วย

ทั้งนี้ จากสภาพปัญหาและจำนวนสถิติการกระทำผิดซ้ำดังกล่าวข้างต้น และเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย อีกทั้งตอบสนองนโยบายสำคัญประการหนึ่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมที่เน้นการพัฒนาพฤตินิสัยและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรม พ.ศ. 2558 – 2561 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมคณะวิจัยเห็นควร ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์ ซึ่งคาดว่าจะการศึกษาระบบการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยน่าจะเป็นแนวทางที่นำไปสู่การพัฒนาและเสริมสร้างประสิทธิภาพกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อศึกษากระบวนการและปัญหาในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย
- 1.2.2 เพื่อศึกษากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์
- 1.2.3 เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของไทย

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ศึกษากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์โดยศึกษาเฉพาะกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน

1.4 คำถามการวิจัย

- 1.4.1 กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยมีลักษณะอย่างไร
- 1.4.2 กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยมีลักษณะอย่างไร
- 1.4.3 แนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของไทยควรเป็นอย่างไร

1.5 สมมติฐานงานวิจัย

กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยยังไม่ได้ผลเชิงบูรณาการเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์

1.6 ระเบียบวิธีการศึกษา

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากข้อมูลเอกสาร ได้แก่ เอกสารสถิติของหน่วยงาน รายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน รายงานประจำปี งานวิจัย บทความ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น รวมถึงการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.7.1 ทราบถึงกระบวนการและปัญหาในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย
- 1.7.2 ทราบกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์
- 1.7.3 ได้แนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษที่เป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย

1.8 นิยามศัพท์ในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเห็นควรกำหนดนิยามศัพท์ ดังต่อไปนี้

ผู้พ้นโทษ หมายถึง บุคคลที่พ้นจากการรับโทษจำคุกตามกฎหมายจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน

กระบวนการช่วยเหลือหลังพ้นโทษ หมายถึง วิธีการดำเนินการตามแบบแผนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้แน่นอน โดยดำเนินการในลักษณะการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐานคุณภาพและหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้

ประสิทธิภาพ หมายถึง การปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ เกิดประโยชน์ต่อผู้พ้นโทษ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนผู้ปฏิบัติงานมีจิตสำนึกที่ดีต่อการปฏิบัติงาน

ประสิทธิภาพกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ หมายถึง การทำงานที่มีคุณภาพ ตามแบบแผนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้แน่นอน โดยดำเนินการในลักษณะการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐานคุณภาพและหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องของกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ซึ่งหมายถึงบุคคลที่พ้นจากการรับโทษจำคุกตามกฎหมายจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน จากเอกสารวิชาการต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยคณะวิจัยจะขอนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสงเคราะห์หลังปล่อย
- 2.2 ทฤษฎีการกระทำผิดซ้ำ
- 2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชน
- 2.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย
- 2.6 กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศสิงคโปร์
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสงเคราะห์หลังปล่อย

การสงเคราะห์หลังปล่อย (After-Care Services) สำหรับประเทศไทยนับว่ายังไม่เป็นที่รู้จักหรือแพร่หลายกันมากนัก เนื่องจากยังขาดการยอมรับจากสังคม ขณะที่ในต่างประเทศนั้น การสงเคราะห์หลังปล่อยจะได้รับความสนใจและเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ในสังคมของเขา คำว่า “การสงเคราะห์หลังปล่อย” นี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “การสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ” ซึ่งแต่เดิมมาในสังคมไทยเราจะรู้จักคำว่า “การสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ” เสียมากกว่า เพื่อเป็นการเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน เพื่อจะหลีกเลี่ยงการตีตราแก่ผู้พ้นโทษ จึงหลีกเลี่ยงคำว่า “การสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ” หันมาใช้คำว่า “การสงเคราะห์หลังปล่อย” แทน (นันทนา ชัยจิตวนิช, 2534, หน้า 25)

2.1.1 ความหมายของการสงเคราะห์หลังปล่อย

จากการประชุมสหประชาชาติ ครั้งที่ 2 เกี่ยวกับการป้องกันและการแก้ไขผู้กระทำผิด ณ กรุงลอนดอน ในปี ค.ศ. 1960 ได้ให้คำจำกัดความการสงเคราะห์หลังปล่อยว่า คือ การให้โอกาสผู้พ้นโทษกลับไปใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน และให้ความช่วยเหลือทางวัตถุจิตใจ เช่น การช่วยเหลือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความต้องการพื้นฐาน เสื้อผ้า อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย การรักษาพยาบาล ตลอดจนการจัดหาเอกสารต่างๆ ที่ จำเป็น รวมทั้งให้ความสำคัญเป็นพิเศษในเรื่องความต้องการด้านอารมณ์ของผู้พ้นโทษ การจัดหางานให้ทำ การให้คำปรึกษาแนะนำ และการให้ความเป็นเพื่อนเป็นต้น (Barry Patrick, 1966 : 5, อ้างถึงใน วรสุดา พาณิชยพิศาล, 2544, หน้า 29)

ประเสริฐ เมฆมณี (2536, หน้า 131) ได้ให้ความหมายของการสงเคราะห์หลังปล่อย (After-Care Services) ว่า หมายถึง การสงเคราะห์ผู้ต้องขังที่ได้รับการพักการลงโทษหรือได้รับการปลดปล่อย

ทวี บุรุษย์ (2528, หน้า 119) ได้ให้คำจำกัดความว่า การสงเคราะห์หลังปล่อย คือ การสงเคราะห์ผู้ต้องขังที่ได้รับการพักการลงโทษหรือได้รับการปลดปล่อย ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ต้องขังซึ่งต้องโทษอยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถานเป็นเวลานาน สภาพทางสังคมและสภาพทางครอบครัวย่อมเปลี่ยนแปลงไป ครอบครัวแตกแยกเป็นผลให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปแล้วขาดผู้อุปการะหรือไม่ มีหลักแหล่งพอที่จะประกอบอาชีพสุจริตหาเลี้ยงชีพได้ ต้องเที่ยวเตร่เร่ร่อนอยู่ในที่ต่างๆ เพราะความจำเป็น บังคับ ในที่สุดอาจวนกลับไปประกอบอาชีพอาชญากรรม และเข้ามาต้องโทษอีกอย่างไม่รู้จบสิ้น ซึ่งจะ เป็นภัยต่อความสงบสุขของสังคมและการทำมาหาเลี้ยงชีพของสุจริตชนโดยทั่วไป

อรรถ พูบำรุง (2532, หน้า 468) ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการสงเคราะห์หลังปล่อย คือ การให้การดูแลผู้กระทำผิดที่ได้รับการปล่อยตัวใหม่ๆ ซึ่งไม่มีที่พักอาศัย และไม่มียานพาหนะเป็นกิจจะลักษณะ โดยให้บริการด้านที่อยู่อาศัย อาหารการกิน ยารักษาโรค และมีเจ้าหน้าที่คอยให้การแนะนำในปัญหาส่วนตัว และปัญหาอื่นๆ

ตามคำจำกัดความที่หลายท่านได้ให้ไว้ข้างต้น ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า การสงเคราะห์หลังปล่อย หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ปกป้อง และบริการในด้านต่างๆ แก่ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำหรือทัณฑสถาน เพื่อให้เขาสามารถปรับตัวอยู่ในสังคม และดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข

2.1.2 หลักการสงเคราะห์หลังปล่อย

หลักการสงเคราะห์หลังปล่อย นับเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่ให้การสงเคราะห์หลังปล่อยเพื่อให้ความช่วยเหลือ พัฒนาผู้พ้นโทษให้สามารถกลับตัวเป็นคนดี ให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตอย่างปกติร่วมกับสังคมต่อไปได้ อันเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมที่เกิดจากการกระทำผิดซ้ำได้ทางหนึ่ง ซึ่งหลักการของการสงเคราะห์หลังปล่อย มีดังนี้ (นันทนา ชัยจิตวนิช, 2534, หน้า 28-29)

1) จะต้องเป็นการช่วยเหลือที่ตรงต่อปัญหาและความต้องการของผู้พ้นโทษและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้พ้นโทษกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก อันเป็นการป้องกันปัญหาอาชญากรรมได้อีกทางหนึ่ง

2) จะต้องมีการฟื้นฟู บูรณาการสภาพทางสังคมของผู้พ้นโทษ เช่น มีการสงเคราะห์ในด้าน การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างสามี-ภรรยา หรือญาติพี่น้องภายในครอบครัวหรือ ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร รวมทั้งปัญหาความเดือดร้อนของครอบครัวในกรณีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับ สังคมภายนอกด้วย

3)จะต้องช่วยปรับสภาพชีวิตของผู้พ้นโทษ ให้สามารถช่วยเหลือตนเองเพื่อจะเป็นพลเมืองดีของสังคมต่อไป

4)จะต้องฟื้นฟูทางด้านจิตใจ และฟื้นฟูด้านอาชีพแก่ผู้พ้นโทษ

5)ในบางกรณีจะต้องพิจารณาถึงการโยกย้ายหรือตั้งถิ่นฐานใหม่ของผู้รับบริการสงเคราะห์ และครอบครัวด้วย ทั้งนี้เพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้งดั้งเดิมที่มีอยู่ หรือการแก้แค้นทดแทนจากคู่กรณี ตลอดจนการป้องกันปัญหาการไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชนที่เคยอาศัยอยู่แต่เดิมด้วย

2.1.3 ประเภทของการสงเคราะห์หลังปล่อย

การสงเคราะห์ผู้ต้องขังหลังการปลดปล่อยที่มีปัญหาเดือดร้อนกันทั่วไปนั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (เบญจวัฒน์ ศิวะบวร, 2528 ,หน้า 94)

1) การสงเคราะห์แบบบังคับ (Compulsory After-Care) สำหรับผู้ต้องขังที่ได้รับการปลดปล่อยอย่างมีเงื่อนไข คือ ได้รับการปลดปล่อยก่อนครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาของศาล โดยได้รับการพักการลงโทษ (Parole) หรือลดวันต้องโทษ (Good-Time Allowance) เป็นต้น ดังนั้น การให้การสงเคราะห์แก่ผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยประเภทนี้ จึงเป็นการสงเคราะห์โดยการติดตามดูแล หรือที่เรียกว่า คุมประพฤติ ให้ผู้ได้รับการปลดปล่อยปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด

2)การสงเคราะห์แบบไม่บังคับ (Voluntary After-Care) ได้แก่ ผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยเมื่อครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาของศาล (Discharged Prisoners) และผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยเนื่องจากได้รับพระราชทานอภัยโทษ (Pardon) ซึ่งการสงเคราะห์ประเภทนี้จะขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ที่ได้รับการปลดปล่อย

2.1.4 รูปแบบการสงเคราะห์หลังปล่อย

การสงเคราะห์หลังปล่อยแก่ผู้พ้นโทษ สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ โดยส่วนใหญ่จะแบ่งเป็น 3 รูปแบบหลัก ดังนี้ (นันทนา ชัยจิตวนิช, 2534,หน้า 34)

1) การให้ความช่วยเหลือในรูปแบบของเงิน (In Cash) ได้แก่

1.1 ค่าพาหนะกลับภูมิลำเนา ในกรณีผู้กระทำผิดไม่มีเงินสำหรับเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิมของตนหลังจากที่ได้รับการปลดปล่อยออกมา

1.2 ค่าเบี้ยเลี้ยงระหว่างเดินทางกลับภูมิลำเนา กรณีที่ได้รับการปลดปล่อยออกมาโดยไม่มีเงินติดตัวเลย หรือไม่พอกับค่าใช้จ่ายในการเดินทางกลับภูมิลำเนา

1.3 ค่าอาหาร ผู้พ้นโทษที่ไร้ญาติขาดมิตร ไม่มีที่พึ่งและยังไม่มีงานทำ จำเป็นต้องรับค่าอาหารประทังชีวิตขณะออกหางานทำ เนื่องจากความออกอยากหิวโหยอาจเป็นสาเหตุที่จะทำให้เกิดการหวนกลับไปกระทำผิดซ้ำได้

1.4 ค่ารักษาพยาบาล สำหรับผู้พ้นโทษบางรายที่มีปัญหาเรื่องความเจ็บป่วย

1.5 เงินทุนประกอบอาชีพ ผู้พ้นโทษส่วนใหญ่มักได้รับความรังเกียจจากสังคม ประสบปัญหาความยากลำบากในการหางานทำ การหันมาประกอบอาชีพอิสระ เช่น การลงทุนค้าขายเล็กๆ น้อยๆ เปิดร้านตัดเย็บ เป็นต้น ซึ่งเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งของผู้พ้นโทษ

1.6 ส่งเรียนวิชาชีพ ฝึกวิชาชีพ ผู้พ้นโทษบางรายไม่สามารถหางานทำได้ เนื่องจากไม่มีทักษะในการทำงาน หรือมีความสามารถที่ไม่ตรงกับตลาดแรงงาน จึงจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือด้านการฝึกวิชาชีพ

2) การให้ความช่วยเหลือในรูปแบบของวัสดุสิ่งของ (In Kind) ได้แก่

2.1 อาหาร เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค มนุษย์ทุกคนต้องการปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต ผู้พ้นโทษที่ขาดที่พึ่งพิงในขณะที่เพิ่งได้รับการปล่อยตัวออกมา ย่อมต้องการสิ่งเหล่านั้นประทังชีวิต ดังนั้น หน่วยงานที่ดำเนินการให้การสงเคราะห์หลังปล่อยอยู่จึงมักมีบริการเหล่านี้ไว้สำหรับช่วยเหลือผู้พ้นโทษเป็นการเฉพาะหน้าด้วย

2.2 ที่พักอาศัยชั่วคราว หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บ้านกึ่งวิถี” (Halfway House) เป็นสถานที่พึ่งพิงชั่วคราวแก่ผู้พ้นโทษที่ไร้ญาติขาดมิตร ที่ไม่สามารถเดินทางกลับภูมิลำเนาได้ทันที หลังการปลดปล่อยหรือยังไม่ทราบที่ไป นอกจากนั้นแล้ว บ้านกึ่งวิดียังบริการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้พ้นโทษในด้านอื่นๆ ด้วย เช่น คอยให้คำแนะนำปรึกษา ช่วยแก้ไขข้อปัญหาต่างๆ เพื่อช่วยให้ผู้พ้นโทษสามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งในปัญหาส่วนตัว ปัญหาการทำงานและการปรับตัวเข้ากับสังคม ตลอดจนให้การรักษาพยาบาลทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

2.3 ใบรับรองต่างๆ เช่น ในกรณีที่ผู้พ้นโทษบางรายต้องการแสวงหาความสงบทางจิตใจ โดยการบวช หรือบวชเพื่อเป็นสิริมงคลแก่การเริ่มต้นชีวิตใหม่นั้น จำเป็นต้องมีผู้ให้การรับรองในเรื่องความประพฤติ ทางวัดจึงจะยินยอมทำการบวชให้ผู้พ้นโทษดังกล่าว จึงมีความต้องการความช่วยเหลือโดยการออกใบรับรองความประพฤติ รวมทั้งการสมัครงาน เช่นเดียวกัน

3) การให้ความช่วยเหลือในรูปแบบการให้บริการ (In Services) ได้แก่

3.1 คำปรึกษาแนะนำ ผู้พ้นโทษส่วนใหญ่มักประสบปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ ปัญหาครอบครัว ปัญหาการปรับตัวเข้ากับสังคม ฯลฯ การได้รับคำแนะนำปรึกษาในภาวะหัวเลี้ยวหัวต่อมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจุดมุ่งหมายของการให้คำปรึกษาแนะนำ ก็เพื่อให้ผู้พ้นโทษได้เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมได้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนความสามารถในการพัฒนาและการปรับปรุงตนเองและคนใกล้ชิด รู้จักแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 การบำบัดทางจิตใจ การถูกกักขังมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง และต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่เข้มงวด และเมื่อได้รับการปล่อยตัวออกมาก็ต้องเผชิญกับปัญหาจากสังคมภายนอก มีผลทำให้ผู้พ้นโทษส่วนหนึ่งได้รับความกดดันทางจิตใจอย่างสูง จนไม่สามารถที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ได้ การให้การบำบัดด้านจิตใจแก่ผู้พ้นโทษเหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อช่วยให้เขาสามารถเผชิญชีวิตต่อไป

ในสังคมได้ ซึ่งการบำบัดด้านจิตใจนั้น สามารถกระทำได้ทั้งลักษณะให้การบำบัดเป็นการส่วนตัว (เฉพาะราย) หรือการให้การบำบัดเป็นรายกลุ่มหรือที่เรียกว่า กลุ่มบำบัด (Group Therapy)

3.3 การรักษาพยาบาล ในกรณีที่ผู้พ้นโทษเจ็บป่วย หากหน่วยงานที่ให้การสงเคราะห์หลังปล่อยมีบริการให้การรักษาพยาบาลโดยตรงก็จะทำการรักษาพยาบาลให้ แต่หากไม่มีก็จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้พ้นโทษด้วยการติดต่อให้การรักษาพยาบาลจากที่อื่น

3.4 การจัดหางาน การช่วยเหลือด้านการจัดหางานอาจทำได้หลายทาง เช่น โดยการติดต่อบริษัท ห้างร้าน โรงเรียน โดยตรงให้ช่วยรับผู้พ้นโทษที่ตั้งใจอยากทำงาน และตั้งใจกลับตัวเป็นพลเมืองดีแล้วให้ได้เข้าทำงานกับหน่วยงานดังกล่าว หรือโดยการติดต่อขอความร่วมมือจากกรมแรงงานให้ช่วยจัดหางานให้ทำ หรือโดยการติดต่อขอรับเหมางานฝีมือจากที่อื่นมาให้ผู้พ้นโทษทำในสถานที่ที่ให้การสงเคราะห์นั้นเลย ทั้งเพื่อแก้ปัญหาในกรณีที่ผู้พ้นโทษได้รับการรังเกียจจากสังคม และไม่มีหน่วยงานใดยอมรับเข้าทำงานด้วย

3.5 การติดต่อญาติพี่น้อง ในกรณีที่ผู้พ้นโทษไม่สามารถติดต่อญาติพี่น้องด้วยตนเองได้ อาจมีความต้องการให้หน่วยงานที่ทำการสงเคราะห์หลังปล่อยช่วยทำการติดต่อให้หรือในกรณีที่สามารถติดต่อญาติพี่น้องได้เอง แต่ทางครอบครัวปฏิเสธ ไม่ยินดีต้อนรับกลับเข้าสู่ครอบครัว ซึ่งมีผลทำให้ผู้พ้นโทษมีความรู้สึกถูกทอดทิ้ง ขาดที่พึ่งพิงและหมดความภาคภูมิใจในชีวิต กรณีนี้ในรายที่ยังต้องการกลับเข้าไปอยู่ในครอบครัวและสภาพครอบครัวเองก็ไม่มีกำลังความสามารถที่จะรับเข้าไปด้วย หน่วยงานอาจจะให้ความช่วยเหลือโดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางช่วยประสานความเข้าใจให้เกิดขึ้น ให้ทางครอบครัวเกิดความเข้าใจ มีความเห็นใจ ให้โอกาสและยอมรับผู้พ้นโทษกลับเข้าสู่ครอบครัวอีกครั้งหนึ่ง

3.6 การสงเคราะห์บุตร ผู้พ้นโทษบางรายที่ประสบปัญหาด้านต่างๆ อยู่ในสภาพที่ไม่สามารถให้การดูแลหรือเลี้ยงดูบุตรของตนเองได้ อาจให้ความช่วยเหลือแก่ผู้พ้นโทษโดยการช่วยสงเคราะห์บุตร จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น

3.7 การส่งเรื่องเพื่อขอรับบริการจากหน่วยงานอื่น ในกรณีที่หน่วยงานไม่สามารถช่วยเหลือผู้พ้นโทษได้ เนื่องจากไม่มีบริการดังกล่าว ทางหน่วยงานอาจจะช่วยเหลือผู้พ้นโทษ โดยการส่งเรื่องราวเพื่อขอรับบริการจากหน่วยงานอื่น (Refer care)

2.1.5 ประโยชน์ของการสงเคราะห์หลังปล่อย

การสงเคราะห์หลังปล่อยเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีประโยชน์ดังนี้ คือ (นันทนา ชัยจิตวนิช, 2534, หน้า 34-35)

1) ประโยชน์ต่อผู้พ้นโทษ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้พ้นโทษได้กลับตนเป็นคนดี โดยมีการฟื้นฟูผู้กระทำผิดในทางสติปัญญา ความสามารถ ทางจิตใจ ทางสังคม และส่งเสริมให้ผู้พ้นโทษประกอบอาชีพโดยสุจริตต่อไป

2) ประโยชน์ต่อสังคม เป็นการช่วยลดภาระในการปราบปรามของระบบงานยุติธรรม และช่วยประหยัดงบประมาณของรัฐในการที่จะไม่ให้มีการสูญเสียเกิดขึ้นจากการกระทำผิดอีก โดยการ

สงเคราะห์หลังปล่อยนั้น เป็นวิธีการหนึ่งที่จะป้องกันไม่ให้ผู้พ้นโทษกลับไปกระทำผิดซ้ำในสังคม และในขณะที่เดียวกันผู้พ้นโทษก็มีโอกาสหารายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว

3) ประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ เป็นการส่งเสริมพัฒนาด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ เมื่อไม่มีการกระทำผิดเกิดขึ้น ก็ส่งผลให้เศรษฐกิจดีขึ้น

4) เป็นการปฏิบัติตามหลักมนุษยธรรมและหลักเมตตาธรรมที่สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาและความเจริญทางอารยธรรมแห่งสังคมมนุษย์

5) เป็นการเสริมสร้างความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชนในสังคม

2.2 ทฤษฎีการกระทำผิดซ้ำ

2.2.1 แนวคิดการกระทำผิดซ้ำ (Recidivism)

เกษมстанต์ โชติชาครพันธุ์(2558, หน้า 31) ได้กล่าวถึงแนวคิดการกระทำผิดซ้ำ พบว่าในประเทศไทยได้มีการพูดถึงการกระทำผิดซ้ำไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 92 ดังนี้ “ผู้ใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกแล้วและได้รับกระทำความผิดใดๆ อีก ในระหว่างที่ยังจะต้องรับโทษอยู่ที่ดีภายในเวลาห้าปีนับแต่วันพ้นโทษก็ดี หากศาลจะพิพากษาลงโทษครั้งหลัง ถึงจำคุกก็ให้เพิ่มโทษที่จะลงแก่ผู้นั้นหนึ่งในสามของโทษที่ศาลกำหนด สำหรับความผิดครั้งหลัง”

โดยหลักการตามประมวลกฎหมายข้างต้น ได้มุ่งเน้นที่จะลงโทษหรือเพิ่มโทษต่อผู้ที่กระทำผิดซ้ำให้รับโทษหนักขึ้นเกินกว่าที่ควรจะได้รับจริงตามฐานความผิดที่ได้กระทำ ด้วยการที่มีแนวคิดต่อผู้ที่กระทำผิดซ้ำว่าเป็นผู้ไม่เจ็ดหลาบจากการที่ได้รับการลงโทษมาแล้ว ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว พบว่ามีความสอดคล้องเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับหลักการเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ อยู่ 5 ประการ (อดิศักดิ์ ศรีรัตน์, 2540, หน้า 9-11) ดังนี้

1) เพื่อยั้งยั้งการกระทำผิด (Deterrent) เป็นวัตถุประสงค์หลักของการลงโทษผู้กระทำผิด กล่าวคือ ป้องกันมิให้ผู้อื่นเอาเป็นเยี่ยงอย่างและ ไม่ให้กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก หรือกล่าวว่าเป็นการยับยั้งโดยทั่วไป (General Deterrent) อย่างไรก็ตามก็ยังมีแนวทางที่เรียกว่า การยับยั้งพิเศษ (Special Deterrent) ที่เป็นการลงโทษเพื่อให้เป็นบทเรียนแก่ผู้กระทำผิดให้เจ็ดหลาบ ไม่คิดกลับมากระทำผิดซ้ำเดิมอีกในอนาคต เป็นลักษณะของการดำเนินการโดยเฉพาะต่อตัวผู้กระทำผิด เพราะเกรงกลัวต่อบทลงโทษ ซึ่งแนวทางนี้ถูกโต้แย้งว่าไม่ได้เป็นการยับยั้งมนุษย์มิให้ประกอบอาชญากรรมได้เสมอไป ด้วยเหตุผลที่ว่า “ถ้ามนุษย์มีอิสระในการตัดสินใจกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวไม่เป็นผลมาจากประสบการณ์ของตนเองแล้ว การลงโทษจะไม่สามารถยับยั้งอาชญากรรมได้เลย ในกรณีบทลงโทษเป็นเพียงแค่ข้อกำหนดเพียงเท่านั้น” สอดคล้องกับแนวทางการศึกษานี้ และข้อเท็จจริงในปัจจุบันที่พบว่า ปัญหาผู้กระทำผิดและอาชญากรรมยังทวีความรุนแรงขึ้นและมีผู้กระทำผิดซ้ำเป็นจำนวนมาก อาจเพราะผู้กระทำผิดเหล่านั้นมิได้เกรงกลัวต่อบทลงโทษตามกฎหมายแต่อย่างใด

2) เพื่อเป็นการแก้แค้น (Retribution) เป็นแนวทางในสมัยดั้งเดิมที่ผู้เป็นเจ้าทุกข์มักจะได้รับสิทธิในการลงโทษ หรือแก้แค้นผู้กระทำผิด/ฝ่ายตรงข้าม กล่าวได้ว่าเป็นหลักการ “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” อย่างไรก็ตาม ด้วยพัฒนาการของการรวมกลุ่มของมนุษย์จึงทำให้เกิดการกำหนดแบบแผน/กฎหมายขึ้นเพื่อใช้บังคับสมาชิกที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม แต่ส่วนหนึ่งยังมีแรงผลักดันหรือแรงกระตุ้นให้มีการแก้แค้นผู้กระทำผิด ดังนั้น บทลงโทษในปัจจุบันบางส่วนจึงยังใช้เพื่อเป็นการแก้แค้นผู้กระทำผิด

3) เพื่อเป็นการตัดผู้กระทำผิดออกจากสังคม (Removal from Society) เป็นการตัดผู้กระทำผิดให้ออกไปสู่สังคมเพื่อลงโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจำคุกตลอดชีวิตหรือการประหารชีวิต

4) เพื่อเป็นการแก้ไขผู้กระทำผิด (Corrections) การลงโทษผู้กระทำผิดเป็นแนวทางหนึ่งในการจำกัดสิทธิของเจ้าทุกข์มิให้กระทำการตอบแทนแก้แค้นแก่ผู้กระทำผิดอีกทั้งการลงโทษยังมีความพยายามที่จะหาทางแก้ไขผู้กระทำผิดให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี ซึ่งแนวคิดการแก้ไขดังกล่าวได้สะท้อนออกมาสู่วิธีการปฏิบัติในรูปแบบต่างๆ อาทิ การใช้แนวทางอาชีวะบำบัด การให้ความรู้ การศึกษา การให้คำแนะนำหรือบำบัดทางจิตวิทยา เป็นต้น

5) เพื่อเป็นการป้องกันอาชญากรรม (Prevention of Crimes) สามารถพิจารณาความได้ 2 แนวทางคือ 1) เป็นการนำตัวผู้กระทำผิดมาควบคุมและลงโทษเพื่อไม่ให้มีโอกากระทำผิดซ้ำอีก รวมถึงเป็นเยี่ยงอย่างแก่บุคคลอื่นมิให้เลียนแบบการกระทำ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เพื่อยับยั้งการกระทำผิดที่กล่าวไปแล้วข้างต้น 2) ลงโทษเพื่อป้องกันมิให้บุคคลนั้นไปกระทำผิดหรือประกอบอาชญากรรมซ้ำอีก ด้วยวิธีการแก้ไขผู้กระทำผิดให้กลับเป็นคนดี จากการกระบวนกรต่างๆ ในระหว่างการต้องโทษ โดยอาจกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการอบรมฟื้นฟูจิตใจ (Rehabilitation)

กรมราชทัณฑ์ (2549, หน้า 7- 14) ได้กล่าวถึงความหมายของ “การกระทำผิดซ้ำ” (Recidivism) หมายถึง การกระทำผิดเพิ่มเติมขึ้นอีก หลังจากผู้กระทำผิดถูกจับกุมและถูกลงโทษ นอกจากนี้ยังหมายถึงการละเมิดเงื่อนไขที่ผู้ได้รับการควบคุมประพฤติหรือผู้ได้รับการพักการลงโทษกระทำขึ้น และเป็นศัพท์ทางสาขาวิชาอาชญาวิทยาคำหนึ่ง หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่าการกระทำผิดซ้ำซ้อน หมายถึง การกระทำผิดเพิ่มเติมขึ้นอีก หลังจากผู้กระทำผิดถูกจับกุมและถูกลงโทษแล้ว นอกจากนี้ยังหมายถึงการละเมิดเงื่อนไขที่ผู้ได้รับการคุมประพฤติ หรือผู้ได้รับการพักการลงโทษกระทำขึ้น การกระทำผิดซ้ำนี้นับรวมถึงการกระทำผิดครั้งที่ 2 ขึ้นไป อาจเรียกได้ว่าเป็นการกระทำผิดติดนิสัยและยากต่อการแก้ไข พฤติกรรมที่ติดเป็นนิสัยให้กับคนสู่สภาพปกติได้ นับว่าเป็นการก่อปัญหาอาชญากรรมให้กับสังคมเพิ่มมากขึ้น ทั้งที่ผู้กระทำผิดซ้ำได้ผ่านขั้นตอนการขจัดเกลารและแก้ไขจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมาแล้ว

ในตำราอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาได้แบ่งประเภทของอาชญากร ซึ่งมีอาชญากรติดนิสัย (Habitual Criminal) ที่เป็นอาชญากรประเภทหนึ่งในบรรดาผู้กระทำผิด ซึ่งบุคคลที่กระทำผิดประเภทนี้ได้แก่บุคคลที่ไม่สามารถจะปฏิบัติตนให้กับมาตรฐานของสังคมได้ ไม่เกิดความเข็ดหลาบเมื่อต้องโทษ และจะประกอบอาชญากรรมซ้ำอีกเมื่อมีโอกาสโดยไม่คำนึงว่าผลที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นอย่างไร เขาดำรงชีวิตอยู่ด้วยการโจรกรรมไม่คิดเลิก เวลาต้องโทษก็จะแสวงทำตัวดี พอพ้นโทษแล้วก็ทำผิดอีก จึงเรียกว่าอาชญากร

ติดนิสัยหรือผู้กระทำผิดซ้ำไม่เจ็ดหลาบ ซึ่งอาชญากรรมประเภทนี้ปรากฏว่ามีร่างกายและจิตใจเป็นปกติมาตั้งแต่แรก คือไม่มีลักษณะที่แสดงว่าผิดปกติ แม้จะได้พิจารณาย้อนหลังไปถึงบุคคลอื่นๆ ในตระกูล รวมทั้งการศึกษาเล่าเรียนของบิดามารดาด้วยก็ไม่ปรากฏความผิดปกติ แต่กลับว่าสิ่งที่ผลักดันให้เขากลายเป็นอาชญากรไปนั้นเกิดจากความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจของเขาในภายหลัง อาจเกิดเพราะความจำเป็นจากเหตุการณ์บางอย่างบีบบังคับให้ค่อยๆ ประพฤติผิดไปทีละน้อยๆ โดยมากมักเกิดขึ้นในวันเด็ก เมื่อกระทำความผิดหลายครั้งหลายหนเข้า ก็เกิดเป็นความเคยชิน และในช่วงนี้เองที่บุคลิกภาพของตนเองได้เปลี่ยนไปกลายเป็นชีวิตเป็นชีวิตของอาชญากรอย่างสมบูรณ์ตั้งแต่เยาว์วัย อาชญากรประเภทนี้บางคนมาจากตระกูลที่ดี มีการศึกษา แต่ไปคบค้าสมาคมกับพวกมิจฉาชีพหรืออาจเป็นเพราะความฟุ่มเฟือยในการใช้จ่ายของตนเอง จึงเป็นเหตุให้เริ่มหารายได้จากการทุจริตมาใช้จ่ายจนเคยตัว นานเข้าก็เลยกลายเป็นผู้ร้ายชั้นสูง ทำการล่อลวงและฉ้อโกงเป็นอาชีพ อาชญากรพวกนี้มักเป็นคนคิดสุรา คิดยาเสพติด พวกจรจัด พวกลักเล็ก ขโมยน้อย ฯลฯ

นักทฤษฎีทางจิตสังคมได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่กระทำผิดซ้ำถึง 4 ครั้งแล้วมักเป็นผู้หากินโดยทุจริตตลอดไป ฉะนั้น การลงโทษแก่อาชญากรพวกนี้จึงไม่เป็นผล เพราะเขาเป็นผู้ที่มีความชั่วร้ายติดอยู่ในบุคลิกภาพ

ดังนั้น สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้อาชญากรรมไม่สามารถลดลงได้ มาจากผู้ต้องขังที่ได้กระทำความผิดซ้ำ อาชญากรบางคนได้กระทำความผิดมาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดให้โทษ แม้ว่าหน่วยงานของรัฐจะพยายามหาวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมให้ลดจำนวนลงก็ตาม แต่ยังคงปรากฏว่าปริมาณการก่ออาชญากรรมกลับเพิ่มจำนวนสูงขึ้นทั้งในด้านรูปแบบและวิธีการที่สลับซับซ้อนยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าจากจำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้น จำนวนสูงขึ้นในขณะนี้ ซึ่งเกินความจุของเรือนจำและทัณฑสถานที่กรมราชทัณฑ์จะสามารถรับไว้ ผลกระทบที่ตามมาก็คือเจ้าหน้าที่เรือนจำและทัณฑสถานไม่สามารถดำเนินการควบคุมแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมและให้สวัสดิการต่างๆ กับผู้ต้องขังได้อย่างมีประสิทธิภาพในสภาพที่มีอัตรากำลังเท่าเดิม งบประมาณที่ได้รับมาอย่างจำกัดและเป็นสิ่งที่น่าสังเกตอย่างยิ่งเกี่ยวกับการที่บุคคลกระทำความผิดเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมโดยได้รับการจำคุกมาระยะหนึ่งผ่านการอบรมบำบัดแก้ไข ฟื้นฟูทางด้านจิตใจ ตลอดจนได้รับการฝึกวิชาชีพตามหลักทฤษฎีทฤษฎีใหม่มาแล้ว ก็น่าจะดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขในสังคมได้ แต่แท้จริงแล้วยังมีผู้ต้องขังอีกจำนวนไม่น้อยที่ต้องหวนไปกระทำผิดซ้ำอีก ผลสำเร็จของงานราชทัณฑ์คือ การที่ต้องทำให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษไม่กลับมากระทำผิดซ้ำอีก ดังกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ตอนหนึ่งว่า “หากอบรมผู้ต้องขังให้ประพฤติดีขึ้นไม่ได้ พ้นโทษออกไปก็จะกลับไปเป็นคนอันธพาลเป็นภัยต่อสังคมอีก” ดังนั้น การแก้ปัญหาคriminalกระทำผิดซ้ำให้ประสบผลสำเร็จนั้น จำเป็นต้องทราบถึงสาเหตุของการกระทำผิดของผู้ต้องขังอย่างแน่ชัดเสียก่อน เพื่อจะนำไปสู่การวางแผนการป้องกันแก้ไขและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดอย่างถูกต้องเหมาะสม อันจะนำมาซึ่งการลดและขจัดปัญหาต่างๆ ต่อไป

2.2.2 สาเหตุการกระทำผิดซ้ำ

ผู้กระทำผิดติดนิสัย (Persistence Offender) โดยทั่วไปหมายถึง ผู้ที่กระทำผิดซ้ำซากหรือกระทำความผิดบ่อยครั้งจนถือว่าเป็นนิสัย ซึ่งแต่เดิมมักจะใช้คำว่า ผู้กระทำผิดโดยสันดาน

ผู้ที่กระทำผิดติดนิสัยนั้น พิจารณาจากการที่ผู้นั้นกระทำผิดซ้ำซาก คือ กระทำผิดซ้ำหลายๆ ครั้ง ถ้ากระทำผิดเพียงครั้งเดียวคือ กระทำผิดครั้งที่ 2 ยังไม่ถือว่าเป็นการกระทำผิดติดนิสัยเพราะอาจพลาดพลั้งได้ แต่ถ้ากระทำผิดซ้ำตั้งแต่ 3 ครั้งขึ้นไป ควรจะถือได้ว่าเป็นการกระทำความผิดซ้ำซาก ซึ่งแบ่งแยกเป็นประเภทได้ ดังนี้

1) ผู้ต้องขังที่เป็นอาชญากรอาชีพเป็นผู้กระทำผิดที่มีความชำนาญในการประกอบอาชญากรรมหรือประกอบอาชญากรรมโดยอาศัยทักษะ หรือความชำนาญเป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่มีรายได้หลักจากการประกอบอาชญากรรม

2) ผู้ต้องขังที่มีจิตบกพร่องเป็นพวกที่มีความบกพร่องทางจิตดังกล่าวนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมซ้ำซาก การมีผู้ต้องการขังประเภทนี้กระทำความผิดซ้ำ จึงไม่ได้เกิดจากความชั่วร้ายในจิตใจที่จะคิดทำผิดเพื่อหวังสิ่งตอบแทนทางเศรษฐกิจเช่นอาชญากรอาชีพ ซึ่งผลจากความผิดปกติทางจิตดังกล่าวอาจก่อให้เกิดการกระทำความผิดเกี่ยวกับการลักทรัพย์ซ้ำซาก หรือมีพฤติกรรมชั่วร้ายที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดเกี่ยวกับการฆ่าคนตายด้วยวิธีการที่ผิดปกติ

3) ผู้ต้องขังที่กระทำความผิดซ้ำซากในคดีเล็กน้อยเป็นผู้ต้องขังกระทำความผิดติดนิสัยที่กระทำผิดในคดีเล็กน้อยนี้แยกเป็น 2 ประเภท คือ พวกที่ทำผิดในคดีลักทรัพย์เล็กน้อย และพวกที่ทำผิดในคดียาเสพติด

ก๊อตเฟสสัน (Gottfresson, อ้างถึงใน สุวรรณ ใจต้องแค้น, 2546, หน้า 28) ได้กล่าวว่า ผู้กระทำผิดติดนิสัย (Persistence Offender) โดยทั่วไป หมายถึง ผู้ที่กระทำผิดซ้ำซากหรือกระทำความผิดโดยสันดาน ผู้ที่กระทำผิดติดนิสัยนั้น พิจารณาจากการที่ผู้นั้นกระทำผิดซ้ำซาก คือ กระทำผิดซ้ำหลายๆ ครั้ง ถ้ากระทำผิดเพียงครั้งเดียวคือ กระทำผิดครั้งที่ 2 ยังไม่ถือเป็นการกระทำผิดติดนิสัยเพราะอาจพลาดพลั้งได้ แต่ถ้ากระทำผิดซ้ำตั้งแต่ 3 ครั้งขึ้นไป ควรจะถือได้ว่าเป็นการกระทำความผิดซ้ำซาก ทั้งนี้ ก๊อตเฟสสันยังได้เปรียบเทียบอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ได้รับการปลดปล่อยออกมาจากรือนจำใน 3 ลักษณะ คือ 1) การปล่อยโดยการพักการลงโทษ 2) การปล่อยอย่างมีเงื่อนไข ซึ่งเป็นการปล่อยโดยกำหนดเงื่อนไขห้ามกระทำหรือกระบางอย่าง และ 3) การปล่อยเมื่อครบกำหนดโทษปรากฏว่า อัตราการกระทำซ้ำของผู้ที่ได้รับการพักการลงโทษมีเพียง ร้อยละ 11 ในขณะที่อัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ที่ได้รับการปล่อยอย่างมีเงื่อนไข และผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยเมื่อครบกำหนดโทษมีถึง ร้อยละ 26 และ ร้อยละ 32 ตามลำดับ ซึ่งจากการศึกษาก็น่าจะแสดงว่าผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยโดยการพักการลงโทษมีอัตราการกระทำผิดซ้ำน้อยกว่าผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยแบบอื่นๆ

สรุป การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายประการ ทั้งปัจจัยด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งผู้ต้องขังแต่ละคนมีการกระทำผิดซ้ำในลักษณะต่างๆ กัน จำเป็นต้องหาสาเหตุที่แท้จริงของการกระทำผิดซ้ำนั้น เพื่อจะนำไปสู่การวางแผนป้องกันแก้ไขและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชน

กรรข นาควิเชตร และคณะ (2536, หน้า 9-10) ได้กล่าวถึง ชุมชน หมายถึง กลุ่มที่เป็นระบบของสิ่งมีชีวิตที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อยู่ภายใต้สภาวะแวดล้อมเดียวกัน สำหรับชุมชนมนุษย์ จะมีจุดมุ่งหมาย ความเชื่อ วิถีชีวิต ทรัพยากร ความพึงพอใจ ความต้องการ และความเสี่ยง และมีจุดร่วมที่เป็นปัจจุบันก่อให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ หรือลักษณะพิเศษ ของกลุ่มชนผู้ที่มีส่วนร่วมอยู่ในชุมชนและความสามัคคี ซึ่งจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งของการก่อเกิดเป็นชุมชน คือความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มคน ซึ่งเป็นที่มาของ “การมีส่วนร่วม”

โดยผู้วิจัยได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามคำนิยามขององค์การสหประชาชาติ (United Nation) ไว้ว่า เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำ และเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่างๆ ประการแรกในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งตัดสินใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ทางสังคม และการจัดสรรทรัพยากร และประการที่สองในการกระทำโดยสมัครใจ ต่อกิจกรรมและโครงการ โดยการมีส่วนร่วมมีความสำคัญ คือ ทำให้ประชาชนได้ตระหนักถึงปัญหาของตน และมีโอกาสที่จะได้ใช้และพัฒนาความสามารถของตนเอง การมีส่วนร่วมเป็นการระดมทรัพยากรบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำให้ประชาชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทำให้การพัฒนามีความมั่นคงและต่อเนื่อง ทั้งยังส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ทำให้ประชาชนมีความคิดอิสระในการตัดสินใจ ที่สำคัญคือประชาชนได้มีส่วนรับผิดชอบ และมีอำนาจในการพัฒนาชุมชนเอง

พร้อมทั้งได้นำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ซึ่ง World Health Organization ได้เสนอไว้ว่า ปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดจาก 3 ปัจจัย ปัจจัยแรกคือ สิ่งจูงใจ การที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใดนั้น ต้องมีสิ่งจูงใจจากเหตุผลการมองเห็นประโยชน์ตอบแทน และการถูกชักชวนจากเพื่อน ปัจจัยที่สอง เป็นปัจจัยโครงสร้างของช่องทางการเข้ามีส่วนร่วม แม้จะเห็นประโยชน์ของการเข้ามามีส่วนร่วม แต่ก็อาจไม่เข้าร่วมกิจกรรมได้ เนื่องจากไม่มีช่องทางของการมีส่วนร่วม หรือเข้าร่วมแล้วผลไม่เป็นไปตามที่คาด เนื่องจากขาดการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น สภาวะผู้นำ ลักษณะการทำงาน กฎระเบียบแบบแผน เป็นต้น ดังนั้น จึงควรมีการเปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชนเข้าร่วม โดยอาจอยู่ในรูปแบบของการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยมีตัวแทนก็ได้ และควรมีการกำหนดเวลาที่แน่ชัดเพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้ และปัจจัยสุดท้าย ได้แก่ การให้ผู้เข้าร่วมมีโอกาสกำหนดเป้าหมาย วิธีการหรือผลประโยชน์ของกิจกรรมของตนเอง

2.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับผู้พ้นโทษ

1) ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights – UDHR)

ข้อ 7 ทุกๆ คนต่างเสมอกันในกฎหมายและชอบที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ทุกๆ คนชอบที่จะได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอหน้าจากการเลือกปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และต่อการยุยงส่งเสริมให้เกิดการเลือกปฏิบัติเช่นนั้น

2) ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของสหประชาชาติ (Standard

Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 3 SMR) ค.ศ.1955 (พ.ศ. 2498)

ข้อ 65 การรักษาเยียวยาผู้ต้องขังตามคำพิพากษาให้จำคุกหรือมาตรการอื่นๆ คล้ายคลึงกันนั้น มีเป้าประสงค์จะก่อให้เกิดการเคารพกฎหมายและทำให้เขาช่วยเหลือตนเองได้เมื่อได้รับการปล่อยตัว เช่น ช่วยส่งเสริมการรู้จักช่วยเหลือตนเองและพัฒนาสำนึกแห่งความรับผิดชอบ

3) ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่ไม่ใช่การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non – custodial Measures for Women Offenders – ข้อกำหนดกรุงเทพ/Bangkok Rules)

ข้อ 46 การวางแผนเตรียมการก่อนและหลังการปล่อยตัวสำหรับการกลับเข้าสู่สังคมของผู้ต้องขังหญิง

ข้อ 47 การสนับสนุนติดตามต่างๆ ในภายหลังอย่างต่อเนื่องสำหรับอดีตผู้ต้องขังหญิงที่ได้รับการปล่อยตัว (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์, 2557, หน้า 35-36)

2.4.2 สิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายของไทย

1) สิทธิตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ของประเทศไทย บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 26 การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพ

มาตรา 29 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ

หรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

มาตรา 80 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

“(1) กลุ่มครอบครัวและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้...”

มาตรา 81 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านกฎหมายและการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

“(2) กลุ่มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้พ้นจากการล่วงละเมิด ทั้งโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐและโดยบุคคลอื่น และต้องอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน...”(ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์, 2557, น.48-50)

ทั้งนี้ ตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ(คสช.) วันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ของประเทศไทย และใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557 แทน โดยมีมาตรา 4 บัญญัติไว้ว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้”

2.5 กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย

ปัจจุบันการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย มีการดำเนินการ โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดูแลผู้พ้นโทษ ดังนี้

ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2544 เห็นชอบตามที่กระทรวงยุติธรรมเสนอแนวทางหรือรูปแบบการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล และได้บัญญัติหลักการไว้ว่า

“ข้อ 6.4 เห็นควรให้กรมคุมประพฤติ เป็นหน่วยงานหลักเกี่ยวกับการสงเคราะห์ผู้กระทำผิด หลังจากการคุมประพฤติหรือผู้กระทำผิดหลังจากปล่อยจากราชทัณฑ์ (After-Care)

ข้อ 9.5 ให้กรมราชทัณฑ์ร่วมกับกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ศึกษาแนวทางหรือมาตรการเพื่อเพิ่มสวัสดิการของการให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ซึ่งถือว่าเป็นประชาชนรวมทั้งครอบครัว โดย

ถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญเนื่องจากเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการกระทำผิด มีแนวทางการติดตามดูแลบุคคลดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองในระยะเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อของการเริ่มต้นชีวิตใหม่ โดยกรมราชทัณฑ์เป็นผู้ดำเนินการ”

ดังนั้น ในปัจจุบันกระบวนการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดหลังปล่อย จึงเป็นหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ ของกรมคุมประพฤติ ซึ่งในภาพรวมกระบวนการการสงเคราะห์ในระหว่างควบคุมตัว การสงเคราะห์ระหว่างฟื้นฟูสมรรถภาพ การสงเคราะห์รายได้ การพักการลงโทษ ลดวันต้องโทษ หรือภายหลังการพ้นโทษปล่อยตัวนั้น ทั้งระบบควรมีความเชื่อมโยงหรือร่วมมือกันระหว่างกรมราชทัณฑ์กับกรมคุมประพฤติ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อความปลอดภัยของสังคมและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม, 2547, หน้า 142)

2.5.1 ขั้นตอนในการสงเคราะห์หลังปล่อย ของกรมคุมประพฤติ

1) ผู้กระทำผิดที่สามารถขอรับการสงเคราะห์ ได้แก่

1. ผู้พ้นจากการคุมประพฤติ
2. ผู้ผ่านการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด
3. ผู้พ้นจากการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ
4. ผู้ได้รับการปล่อยตัวเมื่อพ้นโทษหรือได้รับพระราชทานอภัยโทษปล่อยตัว

ทั้งนี้ภายในกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี นับแต่วันที่พ้นจากการคุมประพฤติหรือวันที่พ้นจากการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือวันที่พ้นจากการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ หรือวันที่พ้นโทษ หรือวันที่พ้นจากการฝึกอบรม แต่ในที่นี้คณะผู้วิจัยจะเน้นเฉพาะผู้กระทำผิดหลังปล่อย หรือผู้พ้นโทษ ที่นิยามไว้เท่านั้น

2) หลักการและคุณสมบัติของผู้ที่ได้รับประโยชน์

1. เป็นผู้กระทำผิดของกรมคุมประพฤติ
2. มีฐานะยากจนหรือมีความขัดสนและเหมาะสมที่จะได้รับการสงเคราะห์
3. มีความประสงค์ที่จะได้รับการช่วยเหลือสงเคราะห์
4. ต้องยื่นคำร้องขอรับการสงเคราะห์ตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด
5. แสดงหลักฐานประจำตัว หรือบัตรกำหนดนัดรายงานตัว หรือใบบริสุทธิ์ หรือ

หลักฐานการปล่อยตัวทุกครั้งไปติดต่อ

3) ประเภทการให้การสงเคราะห์

1. การให้การศึกษา
2. การส่งเสริมด้านการหางาน
3. การฝึกอาชีพ
4. การสงเคราะห์ค่าอาหาร

5. การสงเคราะห์ค่าพาหนะ
6. การสงเคราะห์ค่ายังชีพ
7. การสงเคราะห์ด้านการรักษาพยาบาล
 - ก. ทางกายและทางจิต
 - ข. อาการติดยาเสพติดให้โทษ
8. การสงเคราะห์เงินทุนประกอบอาชีพ
9. การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัย (บ้านกึ่งวิถี)
10. การให้ความช่วยเหลือตามความจำเป็นอื่นๆตามที่ได้รับการอนุมัติให้

ดำเนินการได้

4) ขั้นตอนและวิธีการสงเคราะห์

1. การจำแนกและประเมินผู้กระทำผิด เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการของผู้กระทำผิดแต่ละราย

2. วิธีดำเนินการ

- ก. ลงทะเบียนรับเอกสาร
- ข. มอบหมายพนักงานคุมประพฤติดำเนินการ
- ค. พนักงานคุมประพฤติพิจารณาคำร้องและตรวจสอบข้อเท็จจริง
- ง. เจ้าหน้าที่ธุรการตรวจสอบเอกสารและรายละเอียดของการขออนุมัติ
- จ. ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติพิจารณา/ความเห็น
- ฉ. การประเมินผลการให้การสงเคราะห์
- ช. การให้ความช่วยเหลือเพื่อส่งต่อ
- ซ. การจัดทำทำเนียบเครือข่าย องค์กรเอกชน ฯลฯ ที่ให้ความช่วยเหลือ
- ณ. ติดตามผล

รวมทั้งงบประมาณ

5) การปฏิบัติงานสงเคราะห์ผู้กระทำผิด

1. ขั้นตอนสำหรับเจ้าหน้าที่

- ก. สัมภาษณ์
- ข. ทำการจำแนก ตรวจสอบข้อเท็จจริงและพิจารณาความเหมาะสมของผู้กระทำผิด
- ค. ดำเนินการให้การสงเคราะห์
- ง. ลงทะเบียนสงเคราะห์ในโปรแกรมสารสนเทศ
- จ. จัดเก็บเอกสาร

ผู้กระทำผิด

จ. ติดตามผลการขอรับการสงเคราะห์

6) ขั้นตอนสำหรับผู้ขอรับการสงเคราะห์

ก. ยื่นคำร้องขอรับการสงเคราะห์

ข. ติดตามผลการขอรับการสงเคราะห์

7) การรายงานผลการปฏิบัติงาน

ก. รายงานการใช้จ่ายเงิน

ข. รายงานสถิติผู้ขอรับการสงเคราะห์ตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด

วิธีการดำเนินการสงเคราะห์หลังปล่อยที่กล่าวมาข้างต้น เป็นขั้นตอนการดำเนินการสงเคราะห์หลังปล่อยของกรมคุมประพฤติที่จะมีเจ้าหน้าที่หรือพนักงานคุมประพฤติเป็นผู้ดำเนินเรื่องให้ปล่อยไม่เป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้มากนัก และก็ไม่สามารถติดตามผลของการสงเคราะห์ได้ด้วย ทำให้การสงเคราะห์หลังปล่อยไม่มีประสิทธิภาพเท่าใดนัก

2.5.2 ขั้นตอนในการสงเคราะห์หลังปล่อย ของกรมราชทัณฑ์

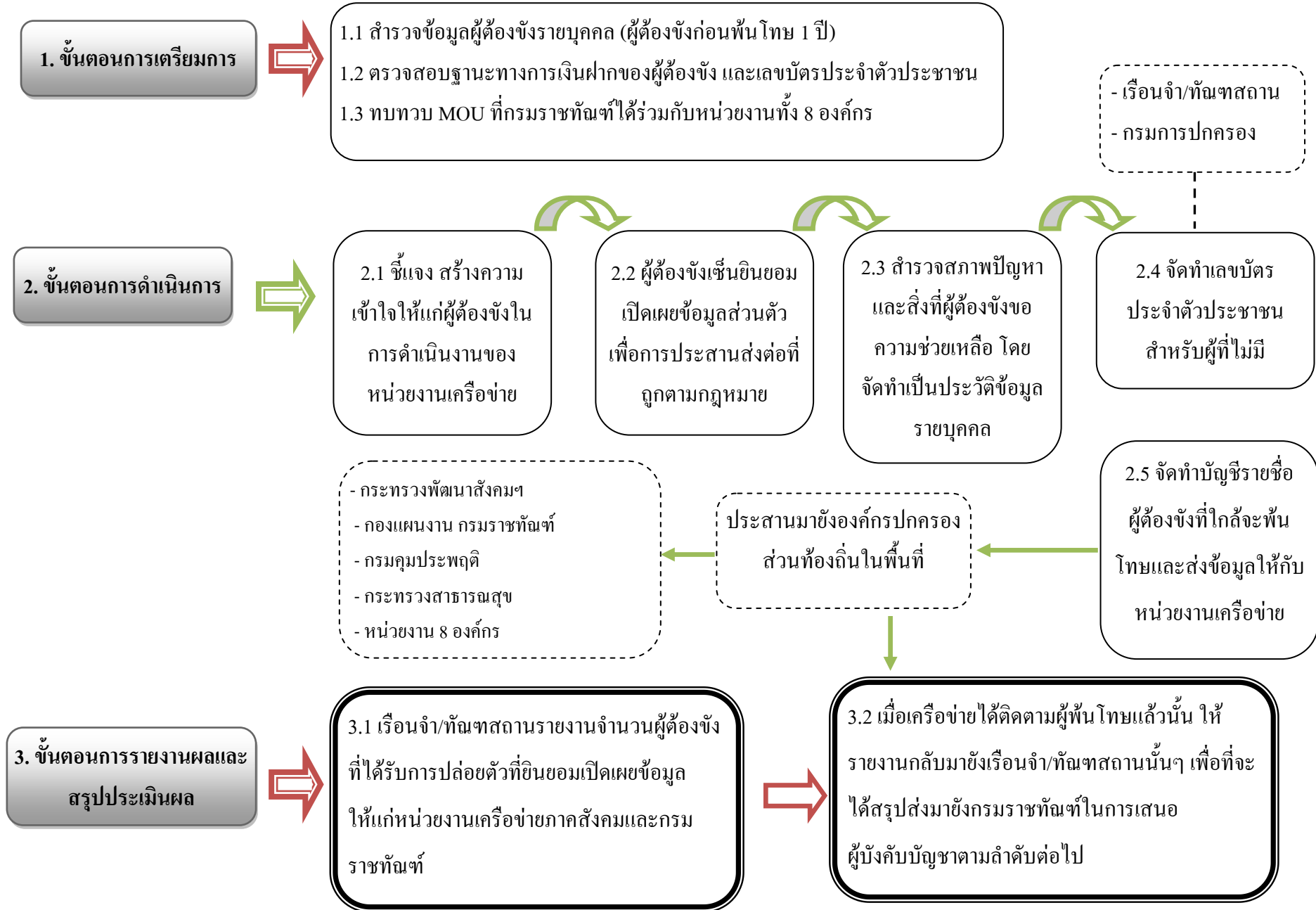
ทั้งนี้ ได้นำเสนอในรูปแบบของแผนภาพที่ 2.1 โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นตอนการเตรียมการ

2) ขั้นตอนการดำเนินการ

3) ขั้นตอนการรายงานผลและสรุปประเมินผล

แผนภาพที่ 2.1 การติดตามดูแล และช่วยเหลือผู้พ้นโทษ กรณียินยอมเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล (ปัจจุบัน)

2.6 กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศสิงคโปร์

2.6.1 การดูแลหลังพ้นโทษ (Aftercare treatment) สำหรับผู้พ้นโทษของประเทศสิงคโปร์

นายเดวิด ซี เอียนรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยของสิงคโปร์ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์หลักที่มุ่งดำเนินงานให้ต่อเนื่องในการดูแลผู้ต้องโทษอย่างครบวงจรและเป็นระบบ เพื่อให้ผู้ต้องโทษกลับสู่สังคมได้อย่างดี มีชีวิตที่ดีขึ้น ไม่ลดการกระทำผิดซ้ำ สิงคโปร์จึงจัดให้มีการดูแลในระยะหลังพ้นโทษให้แก่ผู้พ้นโทษด้วยซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลสิงคโปร์ในปี พ.ศ. 2555 ที่เร่งผลักดันให้สำเร็จภายในปี พ.ศ. 2556

นอกจากกระบวนการดูแลหลังพ้นโทษจะมีระบุไว้ในกฎหมายหลายฉบับแล้วนั้น รัฐบาลสิงคโปร์ยังเน้นการพัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานในภาครัฐและหน่วยงานซึ่งมิใช่รัฐ (non-government organisations – NGOs) เช่น สำนักงานทัณฑสถานแห่งสิงคโปร์ (Singapore Prison Service – SPS) สมาคมเพื่อการดูแลหลังพ้นโทษแห่งสิงคโปร์ (Singapore After-care Association – SACA) องค์การความร่วมมือวิสาหกิจเพื่อการพัฒนาพฤตินิสัยแห่งสิงคโปร์ (Singapore Cooperation of Rehabilitative Enterprises – SCORE) และสมาคมต่อต้านยาเสพติดแห่งสิงคโปร์ (Singapore Anti-Narcotic Association – SANA) เป็นต้น

ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดบูรณาการในการทำงานเพื่อดูแลผู้พ้นโทษอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลที่เกิดขึ้นในด้านการลดอัตราการเกิดการกระทำผิดซ้ำ (recidivism) ในปี พ.ศ. 2556 เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2555 และ 2554 ตามลำดับดังนี้

ตารางที่ 2.1 อัตราการกระทำผิดซ้ำในสิงคโปร์ ระหว่างปี พ.ศ. 2554 – 2556

ปี พ.ศ.	2554	2555	2556
อัตราการกระทำผิดซ้ำ(ร้อยละ)	27.4	27.6	25.9

ที่มา : Singapore: Singapore Prison Service, 30 January 2013

ดังนั้น เมื่อศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการดูแลหลังพ้นโทษของสิงคโปร์ จึงจำเป็นต้องศึกษาในองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่ (1) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดูแลหลังพ้นโทษ และ (2) ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและภารกิจของหน่วยงาน

2.6.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลหลังพ้นโทษ

แม้ว่าสิงคโปร์จะยังไม่มีกฎหมายหลักเกี่ยวกับการดูแลหลังพ้นโทษเป็นการเฉพาะ แต่จากการศึกษาพบว่ากระบวนการดูแลหลังพ้นโทษได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายหลายฉบับของสิงคโปร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติว่าด้วยทัณฑสถาน รวมถึงกฎหมายลำดับรองที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายแม่บท เช่น ข้อบังคับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ข้อกำหนดสำนักงานทัณฑสถาน เป็นต้น ทั้งนี้ ปรากฏในลักษณะเป็นหมวดหมู่ย่อยหรือเป็นมาตราเฉพาะแล้วแต่กรณี สามารถสรุปได้ดังนี้

1) พระราชบัญญัติว่าด้วยทัณฑสถาน

พระราชบัญญัติว่าด้วยทัณฑสถาน พ.ศ. 2543 (The Prisons Act, Singapore, 2000) เป็นบทบัญญัติฉบับล่าสุด แต่มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยทัณฑสถาน ภายหลังจาก ปี พ.ศ. 2543 อีกหลายครั้งจนถึงครั้งสุดท้ายซึ่งเป็นพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยทัณฑสถาน พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2557 (The Prisons (Amendment) Act 2014, Singapore, 2014) บทบัญญัติเกี่ยวกับการดูแลหลังพ้นโทษที่ปรากฏในพระราชบัญญัติว่าด้วยทัณฑสถานอยู่ในลักษณะหมวดย่อย (Division) อยู่ใน ส่วนที่ 5B (Part VB) ของพระราชบัญญัติซึ่งเกี่ยวกับการพ้นโทษ (หรือลดโทษ)(The Prisons Act, Part VB Remission of Sentences) ซึ่งใช้คำว่า remission อย่างไรก็ดี พึงตระหนักว่ากลไกทางกฎหมายเกี่ยวกับการพ้นโทษที่เรียกว่า remission ของสิงคโปร์นั้นไม่เหมือนกับกลไกการลดโทษของไทยเสียทีเดียว เช่น ผู้ต้องโทษมีสิทธิได้รับการปล่อยตัวเมื่อได้รับโทษไปแล้ว 2 ใน 3 ของโทษทั้งหมดภายใต้เงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น การได้รับ remission มีหลายกรณีตามที่พระราชบัญญัติระบุไว้ รวมถึงเป็นกลไกที่นำไปใช้เพื่อเป็นปกติกับผู้ต้องโทษตามสิทธิที่กฎหมายได้ให้ไว้ ตลอดจนมีโครงสร้างการคำนวณและมาตรการติดตามลงโทษเมื่อผู้พ้นโทษกระทำผิดเงื่อนไขภายหลังการพ้นโทษไปแล้ว ทั้งยังเป็นกลไกที่เชื่อมโยงโดยตรงกับการดูแลหลังพ้นโทษตามกฎหมายบัญญัติ (The Prisons Act, Section 50H. – 50T)

กลไก remission นั้น มีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อสนับสนุนให้ผู้ต้องโทษได้ปรับปรุงพฤติกรรมให้อยู่ในเกณฑ์ดี และเพื่อให้ผู้ต้องโทษเข้าสู่กระบวนการบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมและกระบวนการกลับคืนสู่สังคมภายหลังพ้นโทษต่อไป(The Prisons Act, Section 50E. (1) (a) – (b)) โดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ดังกล่าว พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงกำหนดแผนการเชิงบังคับสำหรับการดูแลหลังพ้นโทษ (Mandatory Aftercare Scheme – MAS) (The Prisons Act, Section 50U) โดยมุ่งใช้กับกลุ่มผู้พ้นโทษจากการ remission โดยเฉพาะ เนื่องจากยังถือเป็นกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสกระทำผิดซ้ำได้อยู่ MAS จะเป็นกลไกที่บูรณาการเอาการช่วยเหลือโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (community-based support) การให้คำปรึกษาแบบตัวบุคคล (personal counseling) รวมถึงการบริหารจัดการในทางคดี (case management) (Singapore Prison Service, Conditional Remission System and Mandatory Aftercare Scheme, (Singapore Prison Service, 2014) โดยมีบทบัญญัติย่อยที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการบังคับใช้แผนการดูแลหลังพ้นโทษว่าจะใช้ในกรณีใดอย่างไรบ้าง ภายใต้เงื่อนไขใดบ้าง ตามความเหมาะสม(Ibid)

หลักการที่สำคัญเกี่ยวกับแผนการดูแลหลังพ้นโทษตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้แก่

1) ผู้พ้นโทษพึงได้รับการให้บริการต่าง ๆ ประกอบด้วย การให้คำปรึกษา การเยียวยาบำบัด การทดสอบ การประเมินผล และกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อวัตถุประสงค์แห่งการฟื้นฟูพฤติกรรมและการกลับคืนสู่สังคม ตามที่ผู้บัญชาการจะเห็นว่าจำเป็น ในเวลาและสถานที่ซึ่งผู้บัญชาการจะระบุนตามที่บัญญัติในกฎหมาย (The Prisons Act, Section 50V., 3 (a))

2) ผู้พ้นโทษพึงแสดงตนเพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้จับกุมตัวอย่างปัสสาวะหรือเส้นผมเพื่อการตรวจสอบในเวลาและสถานที่ซึ่งผู้บัญชาการจะระบุตามที่บัญญัติในกฎหมาย (The Prisons Act, Section 50V., 3 (b))

3) ผู้พ้นโทษพึงอาศัยอยู่ประจำที่ ณ ที่พักของตนหรือสถานที่อื่นซึ่งผู้บัญชาการจะระบุตามที่บัญญัติในกฎหมาย (The Prisons Act, Section 50V., 3 (c))

4) ผู้พ้นโทษพึงอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ผู้คุม หรือบุคคลอื่นที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ผู้คุม เข้าตรวจเยี่ยม ณ ที่พักของตนหรือสถานที่อื่นซึ่งตนถูกกำหนดให้อาศัยอยู่ภายหลังพ้นโทษตามวัตถุประสงค์แห่งการบำบัดฟื้นฟู (The Prisons Act, Section 50V., 3 (d))

5) เพื่อให้การติดตามตัวบุคคลด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (electronic monitoring) สามารถดำเนินการได้ ผู้พ้นโทษพึง

1. สวมใส่อุปกรณ์ติดตามตัวบุคคลด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งออกให้โดยผู้บัญชาการ เพื่อสวมใส่เฉพาะที่ใดที่หนึ่งบนร่างกายของผู้พ้นโทษตามที่บัญญัติในกฎหมาย (The Prisons Act, Section 50V., 3 (e) (i))

2. อนุญาตให้เจ้าหน้าที่ผู้คุม หรือบุคคลอื่นที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ผู้คุม เข้าไปในที่พักของตนหรือสถานที่อื่นซึ่งตนถูกกำหนดให้อาศัยอยู่ เพื่อติดตั้ง บำรุงรักษา ซ่อมแซม หรือนำกลับคืน ซึ่งอุปกรณ์ติดตามตัวบุคคลด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (The Prisons Act, Section 50V., 3 (e) (ii))

3. ปฏิบัติตามข้อกำหนดทุกประการเพื่อให้มั่นใจได้ถึงการทำงานตามปกติสภาพของอุปกรณ์ติดตามตัวบุคคลด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าว (The Prisons Act, Section 50V., 3 (e) (iii))

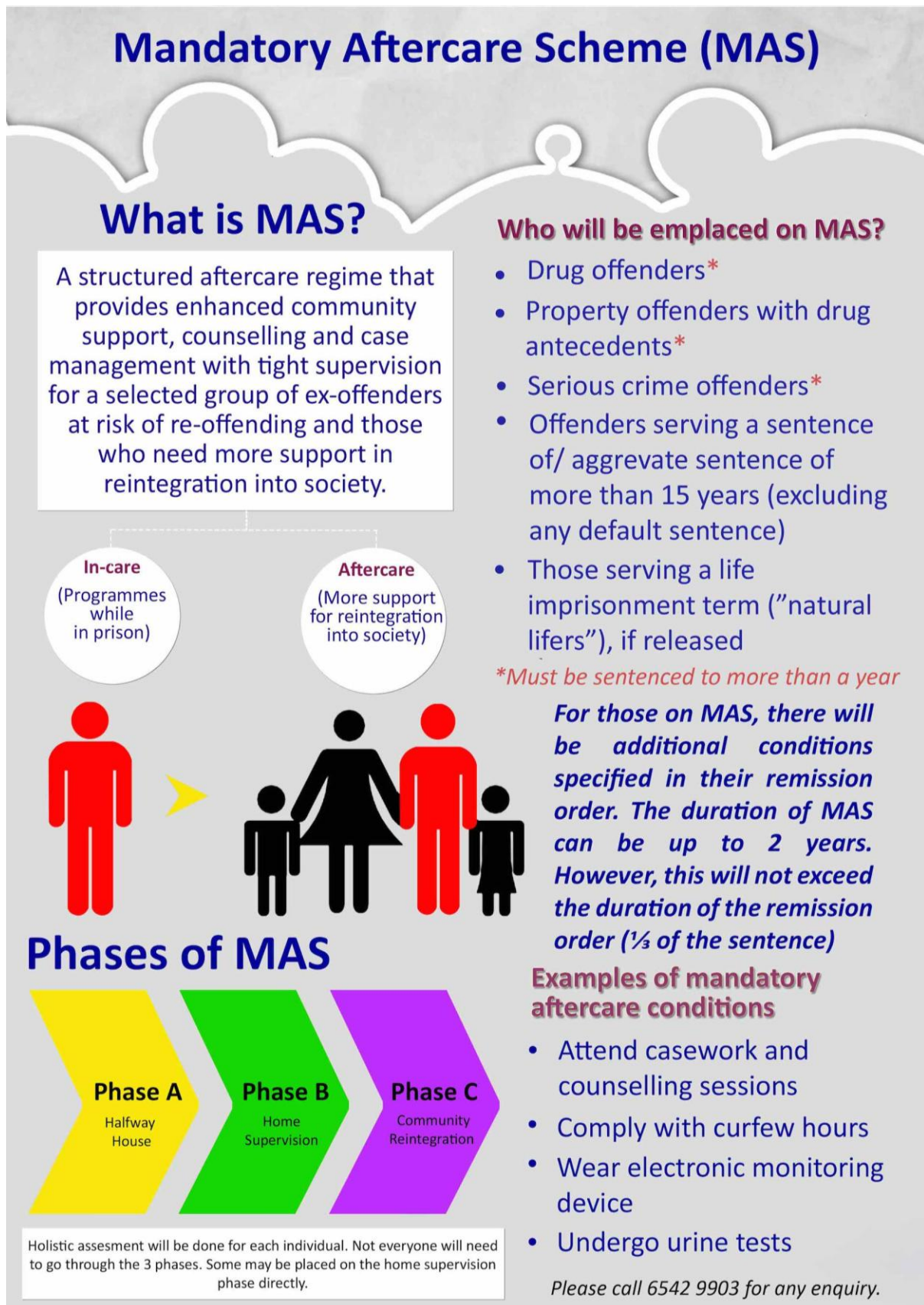
4. ปฏิบัติตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการรายงานตัวทุกประการ (The Prisons Act, Section 50V., 3 (e) (iv)) และ

5. ไม่ทำลายหรือยุ่งเกี่ยวกับอุปกรณ์ติดตามตัวบุคคลด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าว (The Prisons Act, Section 50V., 3 (e) (v))

6) ผู้พ้นโทษพึงปฏิบัติตามหมายเรียกตามที่บัญญัติในกฎหมาย (The Prisons Act, Section 50V., 3 (f))

7) ผู้พ้นโทษพึงปฏิบัติตามเงื่อนไขอื่น ๆ ที่มีขึ้นเพื่อประโยชน์แห่งการบำบัดฟื้นฟูและการกลับคืนสู่สังคมซึ่งผู้บัญชาการจะระบุตามที่บัญญัติในกฎหมาย (The Prisons Act, Section 50V., 3 (g))

นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้คุม และผู้บัญชาการทัณฑสถาน รวมถึงบทกำหนดโทษแก่ผู้พ้นโทษที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขของแผนการดูแลหลังพ้นโทษด้วยเช่นกัน (The Prisons Act, Section 50W – 50Z)

2)ข้อกำหนดสำนักงานทัณฑสถาน(The Prisons Regulations, Singapore, 2002)

ข้อกำหนดสำนักงานทัณฑสถานเป็นกฎหมายลำดับรองซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 84 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยทัณฑสถาน ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยในเรื่องต่าง ๆ ของเนื้อหาตามพระราชบัญญัติ สำหรับเนื้อหาที่เกี่ยวกับการดูแลหลังพ้นโทษปรากฏในส่วนที่ 8A (VIII A) หมวดที่ 3 ซึ่งมีหลักการเกี่ยวกับการกำหนดให้มีคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านการดูแลหลังพ้นโทษและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ(The Prisons Regulations, Section 151F) ปรากฏที่ต้องนำมาพิจารณาในการกำหนดเงื่อนไขการดูแลหลังพ้นโทษ (The Prisons Regulations, Section 151G) ตลอดจนการฝ่าฝืนเงื่อนไขการดูแลหลังพ้นโทษ (The Prisons Regulations, Section 151H)

3) ข้อบังคับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการฝึกอบรมเชิงพัฒนาพฤติกรรม

นิสัยและการกักขังผู้กระทำความผิดเพื่อประโยชน์ในเชิงป้องกัน (The Criminal Procedure Code (Corrective Training and Preventive Detention) Regulations 2010, Singapore, 2010)

ข้อบังคับฉบับนี้มีสถานะเป็นกฎหมายลำดับรองซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 428 (2) (b) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการดูแลหลังพ้นโทษปรากฏอยู่ในมาตรา 4 ซึ่งได้วางหลักการสำคัญอย่างยิ่งว่า นับตั้งแต่ขั้นตอนการรับตัวผู้ต้องโทษเข้าสู่ทัณฑสถาน เจ้าหน้าที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบรอบด้านในการเตรียมความพร้อมเพื่อจัดสวัสดิการตามสิทธิที่ผู้ต้องโทษนั้นพึงได้รับและเพื่อการสอดส่องดูแลผู้ต้องโทษนั้นภายหลังจากที่เขาได้พ้นโทษไปแล้วด้วย(The Criminal Procedure Code (Corrective Training and Preventive Detention) Regulations 2010, Section 4)

หลักการดังกล่าวเปิดช่องให้สำนักงานทัณฑสถานแห่งสิงคโปร์ได้ดำเนินงานเพื่อการดูแลหลังพ้นโทษอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ดังที่นำเสนอไว้ตอนต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐบาลสิงคโปร์วางนโยบายผลักดันให้เกิดเครือข่ายองค์กรเพื่อสงเคราะห์ผู้พ้นโทษในปี พ.ศ. 2556 ที่ผ่านมา จึงเกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่สำคัญและ โครงการหลักที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก

2.6.3ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลหลังพ้นโทษ

ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการดูแลผู้พ้นโทษของสิงคโปร์มีมานานแล้ว โดยมีจุดสำคัญในช่วงปี พ.ศ. 2543 มีการตั้ง “เครือข่ายชุมชนเพื่อฟื้นฟูผู้พ้นโทษ” (Community Action for the Rehabilitation of Ex-Offenders – CARE Network) ขึ้นภายใต้ความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงมหาดไทย สำนักงานทัณฑสถาน และองค์กรภาคประชาสังคม อย่างไรก็ดี ในปี พ.ศ. 2556 รัฐบาลได้มีมาตรการที่เข้มข้นในการปฏิบัติเพื่อมุ่งผลในเชิงการลดการกระทำผิดซ้ำและการดูแลผู้พ้นโทษอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เครือข่ายความร่วมมือจึงขยายกว้างขึ้นและทำงานอย่างจริงจังมากขึ้น โดยหน่วยงานภาคีในเครือข่าย CARE Network ที่สำคัญมีดังนี้

1)สมาคมเพื่อการดูแลหลังพ้นโทษแห่งสิงคโปร์ (Singapore After-care Association – SACA) (SACA, Ex-Offenders Assistance Scheme, in <<http://www.saca.org.sg>> accessed 12 Mar 2016)

SACA ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2499 และพัฒนางานด้านการดูแลผู้พ้นโทษมาโดยตลอด แผนงานสำคัญของ SACA เรียกว่า Ex-Offenders Assistance Scheme (EAS) หรือ แผนงานว่าด้วยการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ ซึ่งมุ่งช่วยเหลือผู้พ้นโทษตั้งแต่ระยะแรกหลังการพ้นโทษ รวมถึงให้การช่วยเหลือแก่ครอบครัวของผู้พ้นโทษด้วยเช่นกันผู้รับการสงเคราะห์จะได้รับการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล ได้รับการสนับสนุนทางการเงิน รวมถึงการสนับสนุนด้านข้อมูลและการให้คำรับรองในการเข้าทำงานด้วย

ผู้รับบริการสามารถเข้าถึง SACA ได้หลายช่องทาง ได้แก่ การส่งตัวมาจากสำนักงานทัณฑสถานแห่งสิงคโปร์ (SPS) และจากศูนย์ทรัพยากรด้านครอบครัว (Family Resource Centre) การขอเข้ารับบริการด้วยตนเอง หรือการติดต่อผ่านทางโทรศัพท์

EAS ยังคงเป็นกลไกการช่วยเหลือที่สำคัญที่มีให้แก่ผู้พ้นโทษมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกลุ่มผู้รับบริการที่อาจปฏิเสธความช่วยเหลือจาก SPS มาก่อนอันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น ในขณะที่ถูกปล่อยตัว ยังไม่มีแผนการดำเนินชีวิต หรือกรณีแผนที่ตั้งไว้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมซึ่งทำให้ขาดหนทางและที่พึ่ง จึงเข้ามาใช้บริการจาก SACA

หนึ่งในงานที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดของ EAS คือการจัดหาอาหารและวัตถุดิบให้แก่ผู้พ้นโทษและครอบครัว ที่ประสบปัญหาขาดไร้ขาดแคลน อาหารและวัตถุดิบเหล่านี้มาจากการสนับสนุนของหน่วยงานและกองทุนอื่น ๆ เช่น NTUC FairPriceซึ่งไม่เพียงแต่สนับสนุนให้ผู้พ้นโทษและครอบครัวเท่านั้น แต่ยังสนับสนุนให้ผู้ทำงานและอาสาสมัครใน SACA อีกด้วย

2)องค์กรความร่วมมือวิสาหกิจเพื่อการพัฒนาพหุตินิสัยแห่งสิงคโปร์ (Singapore Cooperation of Rehabilitative Enterprises – SCORE)(SingaporeCooperationof Rehabilitative Enterprises)

SCORE เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นในลักษณะของคณะกรรมการภายใต้การดำเนินงานของกระทรวงมหาดไทยสิงคโปร์เมื่อปี พ.ศ. 2519 โดยเน้นการดำเนินงานในด้านจัดการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ การให้ความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ ความร่วมมือกับชุมชน รวมถึงการลงทุนในการประกอบธุรกิจ

SCORE ให้ความช่วยเหลือผู้ต้องโทษในการกลับคืนสู่สังคมได้เป็นอย่างดี โดยผ่านกิจกรรมในเชิงชุมประพุดิและพัฒนาพหุตินิสัยอย่างเป็นกระบวนการ ตั้งแต่เมื่อผู้ต้องโทษเข้าสู่เรือนจำจนถึงการปล่อยตัว โดยมีหลักสูตรฝึกอบรมที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังและส่งเสริมให้ผู้ต้องขังสามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้จริง ในอดีตผู้ต้องขังต้องรอนกว่าจะพ้นโทษจึงจะเริ่มหางาน ซึ่งทำให้ขาดโอกาสในการมีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่จำเป็น และต้องต่อสู้กับการแข่งขันในตลาดแรงงาน เมื่อ SCORE ได้นำหลักสูตรฝึกอบรมมาจัดให้ผู้ต้องขังและให้การช่วยเหลือจนถึงช่วงหลังพ้นโทษ จึงทำให้ผู้ต้องขังสามารถพบว่าตนมีความสามารถด้านใด และพัฒนาต่อยอดได้ในระยะ

ก่อนปล่อยตัว ตลอดจนทำให้ผู้พ้นโทษที่ผ่านการฝึกฝนสามารถเข้าทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีการสนับสนุนการทำงานของบ้านกึ่งวิถี (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชย์พันธุ์, 2558)

หลักสูตรการอบรมตัวอย่างของ SCORE คือ หลักสูตรการฝึกทักษะทางวิชาชีพ ด้านต่าง ๆ เช่น ด้านอิเล็กทรอนิกส์ ด้านไฟฟ้า ด้านการเตรียมอาหาร ด้านเครื่องปรับอากาศและบำรุงรักษาที่อยู่อาศัย ด้านแรงงานค้าปลีก ด้านภูมิทัศน์ ด้านการรักษาความสะอาดโรงงาน ด้านการจัดแต่งทรงผม ด้านความสะอาดอาหาร ด้านการทำอาหารมังสวิรัต และด้านการชกมวย เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีหลักสูตรการฝึกทักษะความสามารถในการจ้างงาน เช่น ระบบการจ้างงาน เทคโนโลยีการออกแบบเว็บไซต์ ความพร้อมในการทำงาน ทักษะการควบคุมดูแล การจัดการความรู้สึกและทฤษฎีทางจิตวิทยา ทักษะการเขียนและการสัมภาษณ์ เป็นต้น (Ibid)

SCORE ยังได้พัฒนาระบบการจัดหางานให้ผู้พ้นโทษอย่างเป็นกิจจะลักษณะ โดยจัดทำ Employment Assistance Portal ซึ่งเป็นระบบฐานข้อมูลออนไลน์ที่เชื่อมโยงผู้ประกอบการธุรกิจที่ต้องการแรงงานจากกลุ่มผู้พ้นโทษเอาไว้ในระบบเดียว ผู้พ้นโทษสามารถเข้าถึง กรอกข้อมูลประวัติ และสมัครงานผ่านระบบดังกล่าวได้โดยตรงทางเว็บไซต์ <http://app.score.gov.sg/loginexoff.aspx>

3) สมาคมต่อต้านยาเสพติดแห่งสิงคโปร์ (Singapore Anti-Narcotic Association – SANA) (Singapore Anti-Narcotic Association)

SANA ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2515 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ติดยาเสพติดทั้งเป็นรายกลุ่มและรายบุคคล และขจัดปัญหาเสพติดในประเทศสิงคโปร์ ในฐานะภาคีในเครือข่าย CARE Network SANA ทำหน้าที่ในการจัดแผนงานและโครงการเกี่ยวกับการต่อต้านยาเสพติดและการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น เช่น หน่วยงานทางปกครองและโรงเรียน

ในส่วนของการดูแลหลังพ้นโทษ SANA ให้บริการหลายรูปแบบดังนี้

3.1 การบริหารจัดการคดี (Case management) เป็นกิจกรรมระยะยาวแบ่งออกเป็นระยะ 2 เดือนก่อนการปล่อยตัว ระยะ 6 เดือนหลังจากปล่อยตัว และระยะหกเดือนถัดไปเพื่อติดตามผลการดำเนินการหากจำเป็น ทั้งกระบวนการจึงใช้ระยะเวลา 1 ปี 2 เดือน สำหรับ 2 เดือนแรกในระยะก่อนปล่อยตัว เป็นการให้คำปรึกษาและดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อเตรียมความพร้อมผู้ต้องโทษในการกลับคืนสู่สังคม พร้อมทั้งทำความเข้าใจกับครอบครัวและเตรียมความพร้อมทางครอบครัวด้วย ในระยะ 6 เดือนต่อมา เป็นช่วงที่ผู้รับบริการพ้นโทษออกมาแล้ว ซึ่ง SANA ยังคงดูแลอย่างใกล้ชิด ให้คำปรึกษา ให้คำรับรองเพื่อการสมัครงาน และทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชนที่ผู้พ้นโทษกลับไปอาศัยอยู่ด้วย การทำงานกับครอบครัวและชุมชนเป็นทางออกสำคัญที่ช่วยให้ผู้พ้นโทษจะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคมและไม่หวนกลับไปสู่วงจรที่ผิดกฎหมายอีก สุดท้ายในระยะติดตามผลซึ่งใช้เวลา 6 เดือน จะเป็นการติดตามว่าภายหลังกระบวนการต่าง ๆ ผู้พ้นโทษมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร มีอาชีพการงานเป็นอย่างไร มีความเสี่ยงหรือมีโอกาสที่จะกระทำผิดซ้ำอีกหรือไม่

3.2 แผนงานการสอดส่องดูแลสำหรับเยาวชน (Youth Enhanced Supervision – YES Scheme)เป็นการทำงานในระยะ 6 เดือน เพื่อบำบัดฟื้นฟูบุคคลอายุตั้งแต่ 21 ปีลงไป ที่ต้องโทษคดียาเสพติดเป็นครั้งแรก โดยเป็นโครงการความร่วมมือกับสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงการสังคมและการพัฒนาครอบครัว และ SANA ซึ่งทำงานครบวงจรตั้งแต่การตรวจปัสสาวะ การสร้างร่วมมือกับครอบครัวผู้ติดยา การบำบัดฟื้นฟู และกลไกการขับเคลื่อนเพื่อการป้องกันการติดยา

3.3 การให้คำปรึกษาทางกฎหมาย (Legal Consultant)SANA ให้บริการปรึกษาทางกฎหมายโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายสำหรับผู้รับบริการและครอบครัวผ่านทางคลินิกกฎหมาย SANA รวมถึงให้บริการแก่อาสาสมัครของ SANA ด้วย โดยสามารถโทรนัดหมายล่วงหน้าเพื่อขอรับบริการได้

3.4 การลบรอยสัก (Tattoo Removal Programme) เป็นโครงการภายใต้ความร่วมมือระหว่าง SANA กับศูนย์ผิวหนังแห่งชาติ ให้บริการลบรอยสักและการรักษาด้วยเลเซอร์สำหรับผู้พ้นโทษ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีการมีรอยสักจะเป็นอุปสรรคในการทำงาน

3.5 การให้ข้อมูลและการออกคำรับรอง (Information and Referral Services) เพื่อให้การช่วยเหลือแก่ผู้รับบริการในการเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการ SANA รับเป็นศูนย์ประสานงานข้อมูลและส่งต่อผู้รับบริการไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่สามารถให้คำปรึกษาได้ตรงประเด็นตามความต้องการของผู้รับบริการ รวมถึงการออกคำรับรองต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการทำงานด้วย

3.6 การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว (Family Enrichment Programme – FEP) เป็นโครงการที่ช่วยให้ผู้พ้นโทษและครอบครัวได้เข้าร่วมเพื่อปรับความเข้าใจ แก้ไขปัญหาาร่วมกัน ลดช่องว่างในครอบครัว และพัฒนารากฐานความเป็นครอบครัวให้แข็งแรงเพื่อต่อสู้ปัญหาร่วมกันโดยไม่ปล่อยให้ผู้พ้นโทษเผชิญปัญหาอย่างโดดเดี่ยว

3.7 โครงการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายผู้นำ (Peer Leaders Development)จึงจัดหลักสูตรฝึกอบรมจำนวนมากให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการ เพื่อให้มีทักษะและประสบการณ์ที่นำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ เช่น การเสริมความงาม การต้อนรับและการบริการ การทำอาหาร การช่างและการก่อสร้าง เป็นต้น ซึ่งมีหลายโครงการที่ให้บริการเฉพาะกลุ่มเป็นพิเศษ เช่น Project Relief ที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้หญิงที่มีภาวะเปราะบางอ่อนไหวง่าย (เช่น หญิงตั้งครรภ์ มารดาเลี้ยงเดี่ยว หญิงที่ถูกหย่าร้าง เป็นต้น) และหญิงที่ประสบปัญหาขาดแคลนทุนทรัพย์หรือวิกฤตทางการเงิน โครงการฝึกอบรมเหล่านี้ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานในสาขาที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก เช่น สำนักจัดหางาน สถาบันเสริมความงาม สถาบันการเงิน ฯลฯ

3.8 โครงการริบบิ้นสีเหลือง (The Yellow Ribbon Project – YRP) (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์, 2558)

โครงการริบบิ้นสีเหลืองเริ่มต้นในปี 2547 เป็นกิจกรรมภายใต้การดำเนินงานหลักของเครือข่าย CARE Network และเป็นโครงการระดับแนวหน้าที่มีบทบาทสูงมากในเชิงการสร้างวัฒนธรรมในสังคมและการสร้างผลงานที่เกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรมในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ โดยเน้นการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมในระยะก่อนปล่อย การให้ความช่วยเหลือในระยะหลังปล่อย โดยใช้วิธีการเชื่อมโยงครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกลับคืนสู่สังคมของผู้พ้นโทษซึ่งใช้กระบวนการเชิงบูรณาการและสมานฉันท์

ผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยตัวออกมาจากเรือนจำในแต่ละปีมีจำนวนถึง 12,000 คน โดยประมาณ โครงการริบบิ้นสีเหลืองจะประสานงานกับศูนย์พัฒนาและหน่วยงานต่าง ๆ ในเครือข่ายเพื่อดูแลผู้พ้นโทษอย่างเป็นระบบในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทางสังคมให้ผู้พ้นโทษที่ต้องการเปลี่ยนตัวเองและเริ่มต้นใหม่ ซึ่งเป็นการทำงานใกล้ชิดกับครอบครัว ชุมชนของผู้พ้นโทษ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และภาคธุรกิจ

โครงการนี้มีแรงบันดาลใจมาจากเหตุการณ์ในอดีตที่เกิดขึ้นที่สหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับความหวาดกลัวของผู้พ้นโทษเมื่อก้าวมาสู่สังคมหลังพ้นโทษ การให้อภัยจากสังคมโดยใช้การกระทำเชิงสัญลักษณ์ด้วยการนำริบบิ้นสีเหลืองไปผูกที่ต้นโอ๊คใหญ่ ซึ่งปรากฏในบทเพลง Tie a Yellow Ribbon ในยุค 70

จากแรงบันดาลใจดังกล่าวนำไปสู่การดำเนินงานที่มีกิจกรรมหลากหลายซึ่งเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากและเป็นที่รู้จักในวงกว้าง นอกจากการช่วยเหลือที่สอดคล้องกับรูปแบบและความถนัดขององค์กรเครือข่ายแล้ว ยังมีกิจกรรมระดมทุนและกิจกรรมเชิงประชาสัมพันธ์จำนวนมาก ทำให้มีผู้พ้นโทษและประชาชนทั่วไปเข้าร่วมกิจกรรมภายใต้โครงการ Yellow Ribbon เกือบสองแสนคนต่อปี

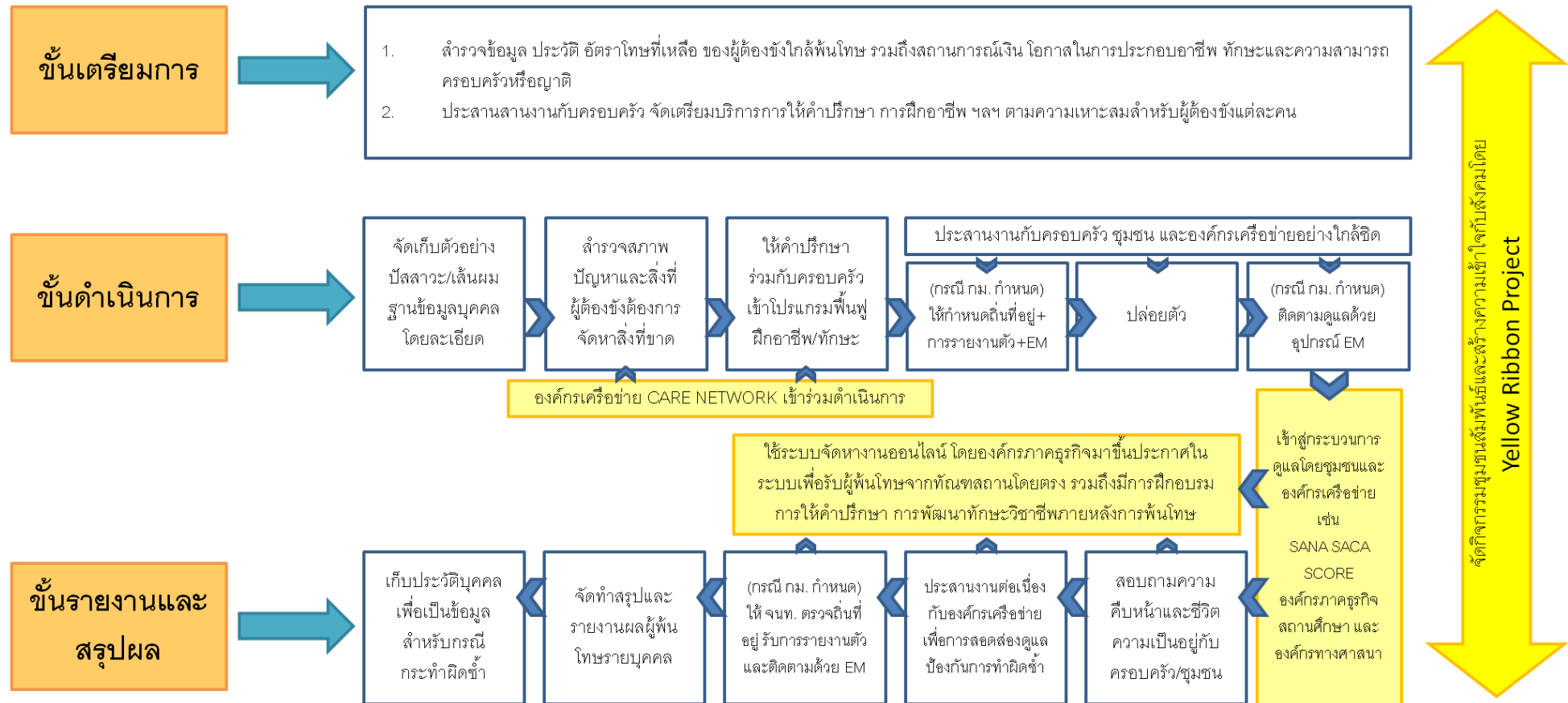
กิจกรรมที่โครงการ Yellow Ribbon จัดขึ้น มีตัวอย่างเช่นการเดินการกุศล การวิ่งมาราธอน Yellow Ribbon Prison Run การออกร้านผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ การจัดนิทรรศการศิลปะที่เป็นผลงานของผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ การติ๊กอล์ฟการกุศล งานเลี้ยงอาหารค่ำ การฉายภาพยนตร์ กิจกรรมนันทนาการและสันทนาการ ฯลฯ โดยมีเครือข่ายองค์กร บริษัท หน่วยงาน สมาคม สถานศึกษา หน่วยงานศาสนา เป็นผู้ร่วมจัดและผู้สนับสนุน

กิจกรรมของ Yellow Ribbon เหล่านี้เป็นการทำงานในภาพกว้าง (macro) ที่เปรียบเสมือนสะพานเชื่อมระหว่างผู้พ้นโทษกับสังคมและเป็นการช่วยให้สังคมเข้าใจและเป็นหนึ่งเดียวกับผู้พ้นโทษ โดยคู่ขนานกับการให้ความช่วยเหลือแก่ตัวผู้พ้นโทษและครอบครัวผ่านองค์กรสงเคราะห์ต่างๆ โครงการ Yellow Ribbon ระดมทุนมหาศาลเพื่อนำไปสนับสนุนการทำงานของ CARE Network เพื่อช่วยเหลือผู้พ้นโทษ

กล่าวโดยสรุป สิงคโปร์มีความพร้อมทั้งในเชิงกฎหมายและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่จะให้การช่วยเหลือผู้พำนัโทษ กรอบกฎหมายระดับแม่บทที่มีอยู่ทำให้มีการดำเนินงานภาครัฐที่ชัดเจนและเป็นระบบ ในขณะที่ตัวกันกฎหมายลำดับรองที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายแม่บทก็ลงรายละเอียดและเปิดช่องให้รัฐสามารถดำเนินงานต่อยอดในลักษณะโครงการร่วมและความร่วมมือต่าง ๆ ที่มีพัฒนาการมาช้านาน ความร่วมมือที่เกิดขึ้นขยายวงกว้างขึ้นและมีกิจกรรมมากมายที่สอดคล้องกับภารกิจและความถนัดขององค์กรหรือหน่วยงานของตนไม่ว่าจะเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การสร้างความเข้าใจกับครอบครัวและชุมชน การจัดหางาน การฝึกอบรม หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่ปรับให้ตรงตามความต้องการของผู้พำนัโทษอย่างแท้จริง นอกจากนี้ กิจกรรมในเชิงประชาสัมพันธ์ในระดับประเทศที่ทำความคุ้นเคยกับกิจกรรมสำหรับผู้พำนัโทษรายบุคคลและครอบครัว มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้แนวคิดการกลับคืนสู่สังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความตระหนักให้แก่สังคมในวงกว้างซึ่งเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งในทางปฏิบัติ

แผนภาพที่ 2.3 กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้พันโทของสิงคโปร์

กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้พันโทของประเทศสิงคโปร์

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์ และคณะ (2553) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบแนวทางในการนำกระบวนการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้พ้นโทษ ไปสู่การปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้พ้นโทษ เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้จริง ซึ่งจากการศึกษาได้มีข้อเสนอแนะรูปแบบการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้พ้นโทษ ดังนี้

1. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1.1 การกำหนดนโยบายความสำคัญของการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาสกลุ่มผู้พ้นโทษ หนึ่งในลำดับความสำคัญของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่จำเป็นต้องเร่งช่วยเหลือ เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

1.2 การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายสำหรับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในส่วนของการจัดสรรงบประมาณให้ชัดเจนครอบคลุมกลุ่มผู้พ้นโทษและอาจรวมถึงกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรม

1.3 การวางนโยบายให้มีการกระจายอำนาจให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในการปฏิบัติงานบริการเพื่อท้องถิ่นอย่างเต็มที่

1.4 วางนโยบายเชื่อมต่อด้านองค์ความรู้ การประสานงานและการส่งต่อระหว่างหน่วยงานหลัก ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมฯ กระทรวงยุติธรรม (กรมคุมประพฤติ/กรมราชทัณฑ์/กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน) กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงการบริหารจัดการ

2.1 ในการทำงานระหว่างองค์กรหรือหน่วยงาน ควรมีการกำหนดเป้าหมายและแผนงานเชิงกลยุทธ์ร่วมกัน

2.2 พมจ. ควรเป็นผู้ประสานงานเชิงรุกกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อตกลงวางแผนการบริหารจัดการในระดับพื้นที่

2.3 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นแกนหลักในการเชื่อมต่อกับกลุ่มสังคมต่างๆ ในพื้นที่ให้ขับเคลื่อนสู่เป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มอาสาสมัครที่มีอยู่แล้วในชุมชน

2.4 หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ควรสร้างความเข้าใจกับผู้บริหารของตนในระดับพื้นที่เพื่อสร้างระบบการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานหลักอื่นๆ

2.5 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงยุติธรรม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานวิชาการ ควรสร้างกระแสกระตุ้นให้องค์กรอื่น เข้ามาร่วมมือเพราะถือเป็นหน้าที่ของสังคมทุกภาคส่วน

3. ข้อเสนอแนะเชิงการปฏิบัติงาน

3.1 การเตรียมความพร้อม ทั้งในส่วนของผู้พ้นโทษ เจ้าหน้าที่ หน่วยงานรองรับและชุมชน

3.2 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและ พมจ. ในพื้นที่ ควรศึกษาทำความเข้าใจกับรูปแบบ และขั้นตอนการทำงาน การส่งต่อ หากหน่วยงาน ณ จุดใดยังมีข้อจำกัด ควรหารือร่วมกันเพื่อหาทางโดยใช้ องค์ความรู้ด้านการจัดการรายกรณี (Case Management) ซึ่งเป็นการเชื่อมต่อผู้พ้นโทษกับการสงเคราะห์หรือ การรับบริการที่เหมาะสม หลังจากที่ได้มีการประเมินความต้องการจำเป็นของผู้พ้นโทษ

3.3 ควรมีการจัดทำคู่มือปฏิบัติงานเพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้พ้นโทษ

ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และคณะ (2558) ได้ศึกษารูปแบบการแก้ไขฟื้นฟูแบบไร้รอยต่อ (Throughcare model) เพื่อนำไปสู่การยกย่องพระราชบัญญัติการพัฒนาพฤตินิสัย โดยแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การจำแนกประเภทของอาชญากร 2) การจัดโปรแกรม 3) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย 4) การ กลับคืนสู่สังคม 5) การติดตามหลังปล่อย ซึ่งขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการกลับคืนสู่ สังคม เป็นขั้นตอนที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงใกล้ชิดกัน คือ ทั้งสองขั้นตอนเป็นการกล่าวถึงตลาดแรงงาน (Labor market) โดยในขั้นตอนการเตรียมความพร้อมจะเป็นการกล่าวถึงด้านอุปทานของแรงงาน (Labor supply) คือการพัฒนาความสามารถและศักยภาพทั้งในด้านการศึกษาและความรู้ในวิชาชีพของผู้ต้องขัง ระหว่างการถูกคุมขังให้เป็นแรงงานที่มีความสามารถตรงกับความต้องการของตลาดเมื่อพ้นโทษ เพื่อมุ่งใจ ให้ผู้ต้องขังหันมาประกอบอาชีพที่สุจริตและไม่หันไปกระทำผิดซ้ำอีก ส่วนขั้นตอนการกลับคืนสู่สังคม จะ เป็นการกล่าวเน้นถึงอุปสงค์ของแรงงาน (Labor demand) คือมุมมองจากฝั่งของนายจ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวทางการสร้างแรงจูงใจทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่ใช่ว่าเงินของนายจ้างให้พร้อมรับผู้เคยผ่านการคุมขังมา ก่อน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ผ่านการถูกคุมขังมีอาชีพและรายได้จากอาชีพสุจริตที่เหมาะสมและไม่หันไป กระทำผิดซ้ำ

ดังนั้น ในส่วนขั้นตอนของการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ควรเน้นความต้องการของผู้ต้องขัง เป็นหลัก โดยเป็นการแนะนำอาชีพที่เหมาะสมตามลักษณะเฉพาะของบุคคล ซึ่งใช้การวิเคราะห์สาเหตุการ กระทำความผิด แล้วจึงแนะนำอาชีพหรือกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละรายที่มุ่งแก้ปัญหา ระดับสาเหตุ ทั้งนี้ ควรมีการประเมินความต้องการจากกลุ่มนายจ้างด้วย เนื่องจากความรู้และทักษะต่างๆ ที่ ได้รับการฝึกฝนมาในระยะที่ต้องโทษไม่สอดคล้องกับความต้องการประเภทและทักษะของแรงงานเมื่อพ้น โทษออกมาแล้ว อีกทั้ง หากจำนวนผู้ต้องขังที่ได้รับการฝึกฝนวิชาชีพหรือทักษะที่พ้นโทษออกมามีจำนวน มาก ก็อาจส่งผลให้เกิดการขยายตัวของอุปทานแรงงานประเภทเดียวกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจทำให้ระดับ รายได้ที่ดีคุณภาพลดลงจนถึงระดับที่ไม่เพียงพอการประกอบอาชีพสุจริตและอาจเป็นเหตุให้ผู้ต้องขังหัน กลับไปกระทำผิดซ้ำได้อีก สำหรับการกลับคืนสู่สังคมเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่จะช่วยป้องกันไม่ให้ไม่ให้เกิด การกระทำผิดซ้ำ กระบวนการเตรียมความพร้อมในการกลับคืนสู่สังคมจึงเป็นการสร้างการเปลี่ยนผ่าน (Transition) ที่สำคัญที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งรัฐและเอกชน โดยจากมุมมองทาง เศรษฐศาสตร์จะเป็นการวิเคราะห์ที่ฝ่ายนายจ้างซึ่งเป็นผู้กำหนดอุปสงค์ของแรงงาน ทั้งนี้จึงต้องสร้าง

จิตสำนึกของสังคมและนายจ้างให้พร้อมรับผู้ผ่านการถูกคุมขังเข้าสู่สังคมและตลาดงาน รวมถึงการสร้างแรงจูงใจที่เป็นตัวเงินให้กับนายจ้างที่พร้อมรับผู้ผ่านการถูกคุมขังเข้าเป็นลูกจ้างในองค์กรด้วย เช่น การให้สิทธิประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีแก่องค์กรที่ยินยอมพร้อมใจจ้างพนักงานที่ เป็นผู้เคยถูกคุมขัง หรือการรับประกันความเสียหายให้กับองค์กรที่พร้อมจ้างพนักงานที่ เป็นผู้เคยถูกคุมขัง เป็นต้น

ปิยบุษ เงินคล้าย และคณะ (2556) ได้ทำการศึกษาการจัดตั้งองค์กรช่วยเหลือผู้พ้นโทษ เนื่องจากเห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดไม่อาจปรับตัวและรับมือกับปัญหาจำนวนผู้กระทำผิดที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้ง ผู้กระทำผิดกว่าครึ่งหนึ่งยังเป็นผู้กระทำผิดซ้ำที่วนเวียนเข้า-ออกในกระบวนการยุติธรรมเป็นกิจวัตร ดังนั้น การจัดการปัญหาดังกล่าวก็คือการสร้างจุดเชื่อมต่อระหว่างเรือนจำซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้กระทำผิดรับโทษกับสังคมซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้กระทำผิดจะต้องกลับไปใช้ชีวิตหลังพ้นโทษ โดยมีการจัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้พ้นโทษในระยะเปลี่ยนผ่าน ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า ลักษณะรูปแบบขององค์กรช่วยเหลือผู้พ้นโทษที่จะจัดตั้งในประเทศไทยพึงมีลักษณะเป็นองค์กรเอกชนหรือองค์กรมหาชน โดยมีบุคลากรที่เป็นทั้งเจ้าหน้าที่ประจำและอาสาสมัครส่วนงบประมาณในการดำเนินงานขององค์กรนั้นพึงมีความสมดุลระหว่างรายได้ที่ได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณของรัฐและการแสวงหารายได้เองขององค์กรเช่นการรับบริการการผลิตสินค้าและการให้บริการเป็นต้นขณะที่ระยะเวลาในการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษแต่ละรายนั้นไม่ควรเกิน 6 เดือนเพื่อให้ผู้พ้นโทษต้องพึ่งพาองค์กรลักษณะนี้ตลอดชีวิตส่วนกิจกรรมในลักษณะให้คำปรึกษาและเสริมสร้างศักยภาพบุคคลนั้นควรดำเนินอย่างต่อเนื่องโดยกำหนดช่วงเวลาไว้หรือตารางกิจกรรมไว้ให้ทราบล่วงหน้าสำหรับการวัดผลความสำเร็จขององค์กรนั้นในระยะแรกพึงพิจารณา 2 มิติสำคัญคือ (1) ตัวผู้พ้นโทษที่เข้ารับบริการโดยการเปรียบเทียบผลการประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของผู้พ้นโทษก่อนและหลังการเข้ารับบริการและการประเมินความเห็นของนายจ้างหรืออาสาสมัครที่ปฏิบัติร่วมกับผู้พ้นโทษและ (2) ตัวองค์กรเป็นที่รู้จักและยอมรับจากสังคม (public acceptance)

สำนักสังคมสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์ (2551) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการเสริมสร้างสมรรถนะและการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์ โดยได้มีข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์ ในด้านผู้ต้องขังหลังปล่อย เพื่อให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข ควรดำเนินการดังนี้

1. ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรเอกชนมีการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ผู้พ้นโทษให้เป็นที่พักชั่วคราวในการเตรียมความพร้อมก่อนกลับคืนสู่สังคม
2. ควรมีการเตรียมความพร้อมชุมชนในการดูแลผู้พ้นโทษ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การสงเคราะห์ผู้ต้องขังและครอบครัวซึ่งเป็นการบูรณาการภาค

สังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้พ้นโทษเกิดความคุ้นเคยและความไว้วางใจ ซึ่งจะทำให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับผู้พ้นโทษสามารถคลี่คลายไปด้วยดี

3. ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลผู้พ้นโทษ เพื่อนำมาวางแผนในการให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนการติดตามประเมินผลภายหลังการพ้นโทษ

4. ผู้ต้องขังพิการ ชราภาพ ป่วยเรื้อรังรักษาไม่หาย ควรได้รับการบริการด้านการสงเคราะห์เป็นพิเศษ อาทิ การผลักดันเป็นนโยบายให้มีการพักการลงโทษกรณีพิเศษ

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย เปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จะหมายถึงเฉพาะกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษจากเรือนจำ/ทัณฑสถานเท่านั้น โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร ได้แก่ เอกสารสถิติของหน่วยงาน รายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน รายงานประจำปี งานวิจัย บทความ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นต้น และการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ

3.1 การเก็บข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะวิจัยได้เก็บข้อมูลจาก 2 แหล่ง ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสารที่มีการรวบรวมไว้แล้ว ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการสงเคราะห์หลังปล่อยทัณฑ์การกระทำผิดซ้ำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสารและอินเทอร์เน็ต

3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก และไม่จำกัดคำตอบ

3.2 ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ ที่ปฏิบัติงานในเรือนจำกลางราชบุรี จำนวน 1 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured interview)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 จากเอกสาร และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสงเคราะห์หลังปล่อยทัณฑ์การกระทำผิดซ้ำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย กระบวนการ

ช่วยเหลือผู้พันโทษของประเทศสิงคโปร์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดเป็นแนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พันโทษที่เป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย

3.4.2 จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสงเคราะห์ผู้พันโทษ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในเรือนจำกลางราชบุรี จำนวน 1 คน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นการวิเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ร่วมการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการและปัญหาในการช่วยเหลือผู้พันโทษของประเทศไทย เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับกระบวนการช่วยเหลือผู้พันโทษของประเทศสิงคโปร์ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พันโทษที่เป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยต่อไป (เฉพาะกระบวนการช่วยเหลือผู้พันโทษจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน)

3.6 การนำเสนอข้อมูล

คณะวิจัยจะนำเสนอข้อมูล ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

3.6.1 กระบวนการและปัญหาในการช่วยเหลือผู้พันโทษของประเทศไทย

3.6.2 กระบวนการช่วยเหลือผู้พันโทษของประเทศสิงคโปร์

3.6.3 กระบวนการช่วยเหลือผู้พันโทษของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์

3.6.4 แนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พันโทษที่เป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย (เฉพาะกระบวนการช่วยเหลือผู้พันโทษจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน)

บทที่ 4

ผลการศึกษา และอภิปรายผล

เพื่อให้กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษในประเทศไทยมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้ผู้พ้นโทษสามารถกลับคืนสู่สังคมและอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์” ขึ้น เนื่องจากเห็นว่าประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าด้านสังคมและความมั่นคง โดยได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยและการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ซึ่งสามารถเห็นได้จากจำนวนสถิติการกระทำผิดซ้ำที่น้อยลงตามลำดับ ด้วยประเทศสิงคโปร์มีเป้าหมายเพื่อช่วยป้องกันมิให้บุคคลกลุ่มนี้กลับมากระทำผิดซ้ำ ถือเป็นการสร้างความมั่นคงปลอดภัยให้กับสังคม และประหยัคงบประมาณของประเทศอีกด้วย ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งหวังว่าการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษระหว่างประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์นี้ จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษในประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นต่อไป

การศึกษารั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งศึกษากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษจากเรือนจำ/ทัณฑสถานเท่านั้น เนื่องจากข้อจำกัดของกรอบระยะเวลาในการทำวิจัยที่กำหนดไว้ 3 สัปดาห์ โดยได้ศึกษาข้อมูลจาก 2 แหล่ง ได้แก่ 1) ข้อมูลจากเอกสาร/อินเทอร์เน็ต และ 2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ ที่ปฏิบัติหน้าที่ในเรือนจำกลางราชบุรี จำนวน 1 คน โดยผลการศึกษาประกอบด้วย

- 4.1 กระบวนการและปัญหาในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย
- 4.2 กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศสิงคโปร์
- 4.3 กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์
- 4.4 แนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของไทย

4.1 กระบวนการและปัญหาในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย

4.1.1 กระบวนการในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย

ปัจจุบันการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย มีการดำเนินการ โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดูแลผู้พ้นโทษ ซึ่งเป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2544 โดยให้กรมคุมประพฤติ เป็นหน่วยงานหลักเกี่ยวกับการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดภายหลังการคุมประพฤติหรือผู้กระทำผิดหลังจากปล่อยจากราชทัณฑ์ (After-Care) อีกทั้งให้กรมราชทัณฑ์ร่วมกับกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ศึกษาแนวทางหรือมาตรการเพื่อเพิ่มสวัสดิการของการให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ซึ่งถือว่าเป็นประชาชนรวมทั้งครอบครัว โดยถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญเนื่องจากเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการกระทำผิด

มีแนวทางการติดตามดูแลบุคคลดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองในระยะเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อของการเริ่มต้นชีวิตใหม่ โดยกรมราชทัณฑ์เป็นผู้ดำเนินการ

แต่ในทางปฏิบัติเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษยังคงมีอยู่ทั้งในส่วนของการคุมประพฤติและกรมราชทัณฑ์ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จะมุ่งศึกษากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษจากเรือนจำ/ทัณฑสถานเท่านั้น ซึ่งหากแบ่งประเภทของการสงเคราะห์หลังปล่อย ที่แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. การสงเคราะห์แบบบังคับ (Compulsory After-Care) สำหรับผู้ต้องขังที่ได้รับการปลดปล่อยอย่างมีเงื่อนไข คือ ได้รับการปลดปล่อยก่อนครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาของศาล โดยได้รับการพักการลงโทษ (Parole) หรือลดวันต้องโทษ (Good-Time Allowance) เป็นต้น ดังนั้น การให้การสงเคราะห์แก่ผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยประเภทนี้ จึงเป็นการสงเคราะห์โดยการติดตามดูแล หรือที่เรียกว่า คุมประพฤติ ให้ผู้ได้รับการปลดปล่อยปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมคุมประพฤติอย่างแท้จริง

2. การสงเคราะห์แบบไม่บังคับ (Voluntary After-Care) ได้แก่ ผู้ที่ได้รับการปลดปล่อย เมื่อครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาของศาล (Discharged Prisoners) และผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยเนื่องจากได้รับพระราชทานอภัยโทษ (Pardon) ซึ่งการสงเคราะห์ประเภทนี้จะขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ที่ได้รับการปลดปล่อย ซึ่งสามารถอยู่ในความดูแลได้ทั้งในส่วนของการคุมประพฤติและกรมราชทัณฑ์

1) การสงเคราะห์หลังปล่อย ของกรมคุมประพฤติ

โดยที่นี้จะหมายถึงผู้ได้รับการปล่อยตัวเมื่อพ้นโทษหรือได้รับพระราชทานอภัยโทษ ปล่อยตัว ทั้งนี้ สามารถขอรับการสงเคราะห์ได้ภายในกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี นับแต่วันที่พ้นโทษ ซึ่งจะต้องมีคุณสมบัติ และต้องยื่นคำร้องขอรับการสงเคราะห์ตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด โดยขอรับการสงเคราะห์ในเรื่อง การให้การศึกษา การส่งเสริมด้านการหางาน การฝึกอาชีพ การสงเคราะห์ค่าอาหาร การสงเคราะห์ค่าพาหนะ การสงเคราะห์ค่ายังชีพ การสงเคราะห์ด้านการรักษาพยาบาล การสงเคราะห์เงินทุนประกอบอาชีพ การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัย (บ้านกึ่งวิถี) เป็นต้น

2) การสงเคราะห์หลังปล่อย ของกรมราชทัณฑ์

สำหรับกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของกรมราชทัณฑ์ จะแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

- 2.1 ขั้นตอนการเตรียมการ ซึ่งจะต้องมีการสำรวจข้อมูลผู้ต้องขังรายบุคคล โดยสำรวจว่ามีผู้ต้องขังคนใดบ้างที่จะพ้นโทษในอีก 1 ปี ข้างหน้า เพื่อนำมาเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย พร้อมตรวจสอบฐานะทางการเงินฝากของผู้ต้องขัง และเลขบัตรประจำตัวประชาชน และประสานหน่วยงานที่ร่วมลงนามบันทึกข้อตกลงว่าด้วยการประสานความร่วมมือในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการ

สงเคราะห์ผู้ต้องขังภายหลังพ้นโทษ ซึ่งได้แก่ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กรมการจัดหางาน สหกรณ์การเกษตรส่วนจังหวัดแห่งประเทศไทย สหกรณ์นิคมเทศบาลแห่งประเทศไทย สหกรณ์การเกษตรส่วนตำบลแห่งประเทศไทย

2.2 ขั้นตอนการดำเนินการ ชี้แจงและสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ต้องขังในการดำเนินงานของหน่วยงานเครือข่าย รวมถึงการสำรวจสภาพปัญหาและสิ่งที่ผู้ต้องขังขอความช่วยเหลือ โดยจัดทำเป็นประวัติข้อมูลรายบุคคล

3.3 ขั้นตอนการรายงานผลและสรุปประเมินผล โดยรายงานจำนวนผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวที่ยินยอมเปิดเผยข้อมูลให้แก่หน่วยงานเครือข่ายภาคสังคมและกรมราชทัณฑ์ พร้อมทั้งติดตามผู้พ้นโทษแล้ว ให้รายงานกลับมายังเรือนจำ/ทัณฑสถานนั้นๆ เพื่อที่จะได้สรุปส่งมายังกรมราชทัณฑ์ ในการเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับต่อไป

ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ ที่ปฏิบัติหน้าที่ในเรือนจำกลางราชบุรี ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมถึงการประสานหน่วยงานเครือข่ายว่า ตามที่กรมราชทัณฑ์ได้ทำความตกลงร่วมกับหน่วยงานดังกล่าวข้างต้นไว้ในภาพรวมแล้ว แต่ในทางปฏิบัติเรือนจำแต่ละแห่งสามารถทำความตกลงกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องได้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ โดยในส่วนของเรือนจำกลางราชบุรี ได้เห็นความสำคัญของการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษในเรื่องการจัดหาอาชีพ เนื่องจากผู้ต้องขังส่วนใหญ่ที่ถูกคุมขังที่นี่จะเป็นคนในจังหวัดราชบุรี โดยคาดหวังให้ผู้พ้นโทษออกไปแล้ว สามารถกลับเข้าไปอยู่ในสังคมและมีอาชีพหาเลี้ยงตนและครอบครัวได้ โดยไม่หันกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

โดยที่ผ่านมาได้รับความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการติดตามและให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษ และได้รับความร่วมมือจากองค์กรภาคเอกชน บริษัท โรงงานอุตสาหกรรม ในการเข้ามาฝึกวิชาชีพให้กับผู้ต้องขัง เนื่องจากจังหวัดราชบุรีเป็นพื้นที่ที่มีโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งต้องการตลาดด้านแรงงาน แต่เพื่อสร้างความมั่นคงและความมั่นใจให้กับผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้น ว่าเมื่อพ้นโทษออกไปแล้ว จะมีตลาดแรงงานรองรับ โดยทางเรือนจำกลางราชบุรีได้ดำเนินการทำความตกลงร่วมกับโรงงานอุตสาหกรรมและบริษัทเอกชนในการเข้ามารับสมัครงานในเรือนจำก่อนพ้นโทษ ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับนักโทษได้เป็นอย่างดีว่าจะไม่ถูกปฏิเสธการรับเข้าทำงานภายหลังพ้นโทษอย่างแน่นอน

4.1.1 ปัญหาในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก จะเห็นว่ากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยในปัจจุบันยังคงประสบปัญหา เช่น

1) การขาดจุดเชื่อมต่อระหว่างหน่วยงาน เช่น กรณีผู้พ้นโทษหรือได้รับพระราชทานอภัยโทษปล่อยตัว ซึ่งจะไม่มีการแจ้งการคุมประพฤติ ทำให้ขาดการส่งต่อข้อมูลผู้พ้นโทษเหล่านี้ไปยังกรมคุมประพฤติ ซึ่งมีหน้าที่หลักในการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ ซึ่งในทางปฏิบัติกรมราชทัณฑ์จะดำเนินการจัดส่งข้อมูลผู้พ้นโทษเหล่านี้ (กรณียินยอมเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล) ไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ในการช่วยติดตามและสงเคราะห์ผู้พ้นโทษต่อไป แต่กระบวนการดังกล่าว ก็ทำเพียงครั้งเดียวหลังจากผู้พ้นโทษถูกปล่อยตัว โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีหน้าที่รายงานตามแบบฟอร์มที่กรมราชทัณฑ์กำหนด เช่น รายงานในเรื่องของถิ่นที่อยู่ การประกอบอาชีพของผู้พ้นโทษ รวมถึงการขอรับความช่วยเหลือจากผู้พ้นโทษ เป็นต้น ซึ่งการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในช่วงแรกๆ อาจประสบปัญหาอยู่บ้าง เช่น ไม่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน หรือปฏิเสธความรับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษเหล่านี้ ซึ่งปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้หันมาให้ความสำคัญและร่วมรับผิดชอบผู้พ้นโทษเหล่านี้มากขึ้น เนื่องจากผู้พ้นโทษก็คือประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์)

2) การให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษสำหรับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องและภาคเอกชน จะเป็นในลักษณะของการทำความตกลงร่วมกันมากกว่าเป็นการกำหนดด้วยกฎหมายหรือระเบียบที่ชัดเจน ซึ่งอาจเป็นผลให้บางครั้งอาจมีการปฏิเสธการช่วยเหลือได้

3) การให้ความช่วยเหลือที่สำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลให้ผู้พ้นโทษไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำคือการสร้างอาชีพที่มั่นคงและมีรายได้ที่เกื้อหนุนจนเจ็ดตนเองและครอบครัวได้ ดังนั้น การฝึกอบรมอาชีพให้ผู้พ้นโทษสามารถนำมาประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษเองได้ หรือการพัฒนาฝีมือแรงงานให้สามารถสมัครงานได้นั้น จะต้องเป็นไปตามความต้องการของผู้พ้นโทษและตลาดแรงงาน โดยต้องคำนึงถึงท้องถิ่นและภูมิปัญญาที่ผู้พ้นโทษต้องกลับคืนด้วย

4) ควรมีการสร้างจิตสำนึกของชุมชนในการร่วมสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ โดยการให้โอกาสความช่วยเหลือ และยอมรับผู้พ้นโทษเหล่านี้ เพื่อให้เขาสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข

4.2 กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศสิงคโปร์

สิงคโปร์ไม่มีกฎหมายหลักเกี่ยวกับการดูแลหลังพ้นโทษเป็นการเฉพาะ แต่การดูแลหลังพ้นโทษได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายหลายฉบับของสิงคโปร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระราชบัญญัติว่าด้วยทัณฑสถาน ข้อบังคับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ข้อกำหนดสำนักงานทัณฑสถาน เป็นต้น ซึ่งกำหนดให้ผู้พ้นโทษพึงได้รับการให้บริการต่าง ๆ ประกอบด้วย การให้คำปรึกษา การเยียวยาบำบัด การทดสอบ การประเมินผล และกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อวัตถุประสงค์แห่งการฟื้นฟูพฤติกรรมและการกลับคืนสู่สังคม อีกทั้ง ผู้พ้นโทษพึงอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ผู้คุม หรือบุคคลอื่นที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ผู้คุมเข้าตรวจเยี่ยม ณ ที่พักของตนหรือสถานที่อื่นซึ่งตนถูกกำหนดให้อยู่อาศัยอยู่ภายหลังพ้นโทษตามวัตถุประสงค์แห่งการบำบัดฟื้นฟู ซึ่งจะเห็นได้ว่า ได้มีการติดตามผู้พ้นโทษอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติ

เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้คุมและผู้บัญชาการทัณฑสถาน รวมถึงบทกำหนดโทษแก่ผู้พ้นโทษที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขของแผนการดูแลหลังพ้นโทษด้วยเช่นกัน

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษจะเป็นในรูปแบบของการบริหารจัดการคดี (Case management) โดยแบ่งเป็นกิจกรรมระยะยาว แบ่งออกเป็นระยะ 2 เดือนก่อนการปล่อยตัว ระยะ 6 เดือนหลังจากปล่อยตัว และระยะหกเดือนถัดไปเพื่อติดตามผลการดำเนินการหากจำเป็น ทั้งกระบวนการจึงใช้ระยะเวลา 1 ปี 2 เดือน สำหรับ 2 เดือนแรกในระยะก่อนปล่อยตัว เป็นการให้คำปรึกษาและดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อเตรียมความพร้อมผู้ต้องโทษในการกลับคืนสู่สังคม พร้อมทั้งทำความเข้าใจกับครอบครัวและเตรียมความพร้อมทางครอบครัวด้วย ในระยะ 6 เดือนต่อมา เป็นช่วงที่ผู้รับบริการพ้นโทษออกมาแล้ว ซึ่ง SANA (Singapore Anti-Narcotic Association) ยังคงดูแลอย่างใกล้ชิด ให้คำปรึกษา ให้คำรับรองเพื่อการสมัครงาน และทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชนที่ผู้พ้นโทษกลับไปอาศัยอยู่ด้วย การทำงานกับครอบครัวและชุมชนเป็นทางออกสำคัญที่ช่วยให้ผู้พ้นโทษจะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคมและไม่หวนกลับไปสู่วงจรที่ผิดกฎหมายอีก สุดท้ายในระยะติดตามผลซึ่งใช้เวลา 6 เดือน จะเป็นการติดตามว่าภายหลังกระบวนการต่าง ๆ ผู้พ้นโทษมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร มีอาชีพการงานเป็นอย่างไร มีความเสี่ยงหรือมีโอกาสที่จะกระทำผิดซ้ำอีกหรือไม่

ซึ่งนอกจากสิงคโปร์จะมีกฎหมายที่เกี่ยวกับการดูแลหลังพ้นโทษแล้ว การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและการจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลหลังพ้นโทษก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้สิงคโปร์บรรลุวัตถุประสงค์หลักที่มุ่งดำเนินงานในการดูแลผู้ต้องโทษอย่างครบวงจรและเป็นระบบ เพื่อให้ผู้ต้องโทษกลับสู่สังคมได้อย่างดี มีชีวิตที่ดีขึ้น และไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำ โดยมีการจัดตั้ง “เครือข่ายชุมชนเพื่อฟื้นฟูผู้พ้นโทษ” (Community Action for the Rehabilitation of Ex-Offenders – CARE Network) ตั้งแต่ปี 2543 ปี ต่อมาในปีพ.ศ. 2556 ได้มีมาตรการที่เข้มข้นในการปฏิบัติเพื่อมุ่งผลในเชิงการลดการกระทำผิดซ้ำและการดูแลผู้พ้นโทษอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเป็นความร่วมมือจากหน่วยงานภาคีในเครือข่าย CARE Network ประกอบด้วย สมาคมเพื่อการดูแลหลังพ้นโทษแห่งสิงคโปร์ องค์กรความร่วมมือวิสาหกิจเพื่อการพัฒนาพุดินัยแห่งสิงคโปร์ สมาคมต่อต้านยาเสพติดแห่งสิงคโปร์ ซึ่งได้มีการดำเนินการและการจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ซึ่งโครงการที่เป็นที่รู้จักและถือเป็นโครงการระดับแนวหน้าที่มีบทบาทสูงมากในเชิงการสร้างตระหนักรู้ในสังคมและการสร้างผลงานที่เกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรมในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ โดยเน้นการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมในระยะก่อนปล่อย การให้ความช่วยเหลือในระยะหลังปล่อย โดยใช้วิธีการเชื่อมโยงครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกลับคืนสู่สังคมของผู้พ้นโทษซึ่งใช้กระบวนการเชิงบูรณาการและสมานฉันท์ที่ได้รับการยอมรับว่ามีส่วนส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้คืนสู่สังคมได้เป็นอย่างดี คือ โครงการริบบิ้นสีเหลือง(The Yellow Ribbon Project – YRP) โดยได้รับการประกาศยกย่องในปี พ.ศ. 2550 จาก UN grant award ด้วย

4.3 กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์

สิงคโปร์มีความพร้อมทั้งในเชิงกฎหมายและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่จะให้การช่วยเหลือผู้พ้นโทษ กรอบกฎหมายระดับแม่บทที่มีอยู่ทำให้มีการดำเนินงานภาครัฐที่ชัดเจนและเป็นระบบ ในขณะที่กฎหมายลำดับรองที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายแม่บทก็ลงรายละเอียดและเปิดช่องให้รัฐสามารถดำเนินงานต่อยอดในลักษณะโครงการร่วมและความร่วมมือต่าง ๆ ที่มีพัฒนาการมายาวนาน ความร่วมมือที่เกิดขึ้นขยายวงกว้างขึ้นและมีกิจกรรมมากมายที่สอดคล้องกับการกิจและความถนัดขององค์กรหรือหน่วยงานของตนไม่ว่าจะเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การสร้างความเข้าใจกับครอบครัวและชุมชน การจัดหางาน การฝึกอบรม หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่ปรับให้ตรงตามความต้องการของผู้พ้นโทษอย่างแท้จริง นอกจากนี้ กิจกรรมในเชิงประชาสัมพันธ์ในระดับประเทศที่ทำคู่ขนานกับกิจกรรมสำหรับผู้พ้นโทษรายบุคคลและครอบครัว มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้แนวคิดการกลับคืนสู่สังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความตระหนักให้แก่สังคมในวงกว้างซึ่งเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งในทางปฏิบัติ

สำหรับกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย พบว่ายังขาดความพร้อมในเชิงกฎหมายและการดำเนินงานยังไม่มีลักษณะเป็นแบบบูรณาการ ยังมีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่จะให้การช่วยเหลือ ผู้พ้นโทษทั้งในระดับภาครัฐ และภาคสังคมน้อย ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์ การดำเนินการช่วยเหลือผู้พ้นโทษส่วนใหญ่ จะเป็นการดำเนินการในภาคสังคมมากกว่า เนื่องจากเนื่องจากมีความคล่องตัว และสังคมมีความตระหนักในการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษเหล่านี้ด้วย ซึ่งประเทศไทยเองความส่งเสริมและสร้างความเข้าใจกับสังคมโดยเฉพาะกับครอบครัวและชุมชนให้ตระหนักถึงการช่วยเหลือผู้พ้นโทษที่เกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรมให้มากขึ้นเช่นกัน โดยชี้ให้เห็นว่าการที่ผู้พ้นโทษเหล่านี้ไม่หันไปกระทำผิดซ้ำอีก ย่อมมีผลดีต่อความมั่นคงปลอดภัยและเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างไร

4.4 แนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของไทย

จากการศึกษา คณะวิจัยเห็นว่าเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของไทย โดยเปรียบเทียบกับกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของสิงคโปร์ และสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ว่า “กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยยังไม่ได้ผลเชิงบูรณาการเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์” นั้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของไทย ควรมีการดำเนินการ ดังนี้

4.4.1 ทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 หรือกฎระเบียบ ข้อบังคับอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการเพิ่มเติมการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษร่วมด้วย ซึ่งน่าจะเป็นผลดีต่อการดำเนินงานในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษให้มีลักษณะบูรณาการมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การปรับปรุงดังกล่าวต้องสอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง สิทธิมนุษยชน และรัฐธรรมนูญของไทยด้วย

4.4.2 ให้มีการนำภาคสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษมากยิ่งขึ้น เนื่องจากภาคสังคม และเอกชนสามารถมีการดำเนินการได้คล่องตัวมากกว่าภาครัฐ โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย รวมถึงการช่วยเหลือหลังพ้นโทษ โดยอาจมีการดำเนินการดังนี้

1) จัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้พ้นโทษในระยะเปลี่ยนผ่าน เพื่อเป็นการสร้างจุดเชื่อมต่อระหว่างเรือนจำซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้กระทำผิดรับโทษกับสังคมซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้กระทำผิดจะต้องกลับไปใช้ชีวิตหลังพ้นโทษ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยจุช เงินคล้าย และคณะ ซึ่งที่ผ่านการนำภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษโดยวิธีการทำความตกลงร่วมกัน (MOU) อาจเนื่องมาจากไม่มีหน่วยงานที่เป็นผู้รับผิดชอบหลัก หรือไม่สามารถดำเนินการได้ครบกระบวนการเนื่องจากข้อจำกัดต่างๆ ก็เป็นไปได้

2) การสร้างแรงจูงใจที่เป็นตัวเงินให้กับนายจ้างที่พร้อมรับผู้ผ่านการถูกคุมขังเข้าเป็นลูกจ้างในองค์กร เช่น การให้สิทธิประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีแก่องค์กรที่ยินยอมพร้อมใจจ้างพนักงานที่เป็นผู้เคยถูกคุมขัง หรือการทำประกันความเสียหายให้กับองค์กรที่พร้อมจ้างพนักงานที่เป็นผู้เคยถูกคุมขัง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และคณะ

4.4.3 ส่งเสริมและสร้างความเข้าใจกับสังคม โดยเฉพาะกับครอบครัวและชุมชนให้ตระหนักถึงการช่วยเหลือผู้พ้นโทษที่เกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรมให้มากขึ้นเช่นกัน

4.4.4 ควรมีการเชื่อมโยงฐานข้อมูลผู้กระทำผิดระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้วยกัน เนื่องจากข้อมูลดังกล่าว สามารถใช้เป็นข้อมูลเพื่อประกอบการกำหนดโปรแกรมในการพัฒนาพฤตินิสัย รวมถึงการให้ความช่วยเหลือหลังพ้นโทษได้ ซึ่งปัจจุบันกระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานกิจการยุติธรรม ได้มีการจัดทำศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลกระบวนการยุติธรรมขึ้น (Data Exchange Center : DXC) โดยมีเป้าหมายเพื่อร่วมมือแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ กรมการปกครอง กรมคุมประพฤติ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมราชทัณฑ์ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานกิจการยุติธรรม โดยมีลักษณะเป็นการบูรณาการข้อมูลจากหลายหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเชื่อว่า DXC จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย และเวลาในการติดตาม และค้นหาข้อมูล รวมทั้งเพิ่มความสะดวกให้กับประชาชน ผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหารในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งระบบดังกล่าวน่าจะสามารถพัฒนาไปสู่การเก็บข้อมูลของผู้กระทำผิดได้อย่างครอบคลุม ครบถ้วนมากยิ่งขึ้นต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและปัญหาในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย เพื่อศึกษากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์ และเพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษที่เป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย โดยเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะศึกษากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษจากเรือนจำ/ทัณฑสถานเท่านั้น

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย มีการดำเนินการทั้งในส่วนของการคุมประพฤติและกรมราชทัณฑ์ ซึ่งพบว่ายังไม่เป็นเชิงบูรณาการเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์ อีกทั้งยังคงประสบปัญหา ได้แก่

1. การขาดจุดเชื่อมต่อระหว่างหน่วยงาน เช่น กรณีผู้พ้นโทษหรือได้รับพระราชทานอภัยโทษปล่อยตัว ซึ่งจะไม่มีการแจ้งการคุมประพฤติ ทำให้ขาดการส่งต่อข้อมูลของผู้พ้นโทษเหล่านี้ไปยังกรมคุมประพฤติ ซึ่งมีหน้าที่หลักในการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ ซึ่งในทางปฏิบัติการราชทัณฑ์จะดำเนินการจัดส่งข้อมูลผู้พ้นโทษเหล่านี้ (กรณียินยอมเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล) ไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ในการช่วยติดตามและสงเคราะห์ผู้พ้นโทษต่อไป แต่กระบวนการดังกล่าว ก็ทำเพียงครั้งเดียวหลังจากผู้พ้นโทษถูกปล่อยตัว โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีหน้าที่รายงานตามแบบฟอร์มที่กรมราชทัณฑ์กำหนด เช่น รายงานในเรื่องของถิ่นที่อยู่ การประกอบอาชีพของผู้พ้นโทษ รวมถึงการขอรับความช่วยเหลือของผู้พ้นโทษ เป็นต้น ซึ่งการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในช่วงแรกๆ อาจประสบปัญหาอยู่บ้าง เช่น ปฏิเสธความรับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษเหล่านี้ และไม่ยอมรับการกลับเข้ามาในสังคมของผู้พ้นโทษ ซึ่งปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้หันมาให้ความสำคัญและร่วมรับผิดชอบผู้พ้นโทษเหล่านี้มากขึ้น เนื่องจากผู้พ้นโทษก็คือคนในท้องถิ่นของตนเอง

2. การให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษสำหรับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องและภาคเอกชน จะเป็นในลักษณะของการทำความตกลงร่วมกันมากกว่าเป็นการกำหนดด้วยกฎหมายหรือระเบียบที่ชัดเจน ซึ่งอาจเป็นผลให้บางครั้งอาจมีการปฏิเสธการช่วยเหลือได้

3. การให้ความช่วยเหลือที่สำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลให้ผู้พ้นโทษไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำ คือ การสร้างอาชีพที่มั่นคงและมีรายได้ที่เกื้อหนุนจุนเจือตนเองและครอบครัวได้ ดังนั้น การฝึกอบรมอาชีพให้ผู้พ้นโทษสามารถนำมาประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษเองได้ หรือการพัฒนาฝีมือแรงงานให้สามารถ

สมัครงานได้นั้น จะต้องเป็นไปตามความต้องการของผู้พ้นโทษและตลาดแรงงาน โดยต้องคำนึงถึงท้องถิ่น และภูมิฐานะที่ผู้พ้นโทษต้องกลับคืนด้วย

4. ควรมีการสร้างจิตสำนึกของชุมชนในการร่วมสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ โดยการให้โอกาส ความช่วยเหลือ และยอมรับผู้พ้นโทษเหล่านี้ เพื่อให้เขาสามารถใช้ชีวิตในสังคมและอยู่ร่วมกับคนในสังคม ได้อย่างปกติสุข

ซึ่งกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศสิงคโปร์ จะเป็นในรูปแบบของการบริหารจัดการคดี (Case management) โดยแบ่งเป็นกิจกรรมระยะยาว แบ่งออกเป็นระยะ 2 เดือนก่อนการปล่อยตัว ระยะ 6 เดือนหลังจากปล่อยตัว และระยะหกเดือนถัดไปเพื่อติดตามผลการดำเนินการหากจำเป็น ทั้งกระบวนการ จึงใช้ระยะเวลา 1 ปี 2 เดือน สำหรับ 2 เดือนแรกในระยะก่อนปล่อยตัว เป็นการให้คำปรึกษาและดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อเตรียมความพร้อมผู้ต้องโทษในการกลับคืนสู่สังคม พร้อมทั้งทำความเข้าใจกับครอบครัวและเตรียมความพร้อมทางครอบครัวด้วย ในระยะ 6 เดือนต่อมา เป็นช่วงที่ผู้รับบริการพ้นโทษออกมาแล้ว ซึ่ง SANA (Singapore Anti-Narcotic Association) ยังคงดูแลอย่างใกล้ชิด ให้คำปรึกษา ให้คำรับรองเพื่อการสมัครงาน และทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชนที่ผู้พ้นโทษกลับไปอาศัยอยู่ด้วย การทำงานกับครอบครัวและชุมชนเป็นทางออกสำคัญที่ช่วยให้ผู้พ้นโทษจะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคมและไม่หวนกลับไปสู่วงจรที่ผิดกฎหมายอีก สุดท้ายในระยะติดตามผลซึ่งใช้เวลา 6 เดือน จะเป็นการติดตามว่า ภายหลังกระบวนการต่าง ๆ ผู้พ้นโทษมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร มีอาชีพการงานเป็นอย่างไร มีความเสี่ยง หรือมีโอกาสที่จะกระทำผิดซ้ำอีกหรือไม่ นอกจากกระบวนการดังกล่าวข้างต้น สิงคโปร์ยังมีกฎหมาย ที่เกี่ยวกับการดูแลหลังพ้นโทษ รวมถึงการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน โดยดึงภาคสังคมเข้ามา มีส่วนร่วมและการจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลหลังพ้นโทษ

และเมื่อเปรียบเทียบกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์แล้ว จะพบว่า สิงคโปร์มีความพร้อมทั้งในเชิงกฎหมายและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่จะให้การช่วยเหลือผู้พ้นโทษ กรอบกฎหมายระดับแม่บทที่มีอยู่ทำให้มีการดำเนินงานภาครัฐที่ชัดเจนและเป็นระบบ ในขณะที่เดียวกันกฎหมายลำดับรองที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายแม่บทก็ลงรายละเอียดและเปิดช่องให้รัฐสามารถดำเนินงานต่อยอดในลักษณะ โครงการร่วมและความร่วมมือต่าง ๆ ที่มีพัฒนาการมายาวนาน ความร่วมมือที่เกิดขึ้นขยายวงกว้างขึ้นและมีกิจกรรมมากมายที่สอดคล้องกับภารกิจและความถนัดขององค์กรหรือหน่วยงานของตนไม่ว่าจะเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การสร้างความเข้าใจกับครอบครัวและชุมชน การจัดหางาน การฝึกอบรม หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่ปรับให้ตรงตามความต้องการของผู้พ้นโทษอย่างแท้จริง นอกจากนี้ กิจกรรมในเชิงประชาสัมพันธ์ในระดับประเทศที่ทำคู่ขนานกับกิจกรรมสำหรับผู้พ้นโทษรายบุคคลและครอบครัว มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้แนวคิดการกลับคืนสู่สังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความตระหนักให้แก่สังคมในวงกว้างซึ่งเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งในทางปฏิบัติ

ส่วนกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของประเทศไทย ยังขาดความพร้อมในเชิงกฎหมายและการดำเนินงานยังไม่มีลักษณะเป็นแบบบูรณาการ ยังมีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่จะให้การช่วยเหลือผู้พ้นโทษทั้งในระดับภาครัฐ และภาคสังคมน้อย ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์ การดำเนินการช่วยเหลือผู้พ้นโทษส่วนใหญ่ จะเป็นการดำเนินการในภาคสังคมมากกว่า เนื่องจากเนื่องจากมีความคล่องตัว และสังคมมีความตระหนักในการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษเหล่านี้ด้วย ซึ่งประเทศไทยเองความส่งเสริมและสร้างความเข้าใจกับสังคมโดยเฉพาะกับครอบครัวและชุมชนให้ตระหนักถึงการช่วยเหลือผู้พ้นโทษที่เกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรมให้มากขึ้นเช่นกัน โดยชี้ให้เห็นว่าการที่ผู้พ้นโทษเหล่านี้ไม่หันไปกระทำผิดซ้ำอีก ย่อมมีผลดีต่อความมั่นคงปลอดภัยและเศรษฐกิจของประเทศอย่างไร

ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษของไทย ควรมีการดำเนินการดังนี้

1. ทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 หรือกฎ ระเบียบ ข้อบังคับอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการเพิ่มเติมการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษร่วมด้วย ซึ่งน่าจะเป็นผลดีต่อการดำเนินงานในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษให้มีลักษณะบูรณาการมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การปรับปรุงดังกล่าวต้องสอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง สิทธิมนุษยชน และรัฐธรรมนูญของไทยด้วย

2. ให้มีการนำภาคสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษมากยิ่งขึ้น เนื่องจากภาคสังคม และเอกชนสามารถมีการดำเนินการได้คล่องตัวมากกว่าภาครัฐ โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย รวมถึงการช่วยเหลือหลังพ้นโทษ โดยอาจมีการดำเนินการดังนี้

- 2.1 จัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้พ้นโทษในระยะเปลี่ยนผ่าน เพื่อเป็นการสร้างจุดเชื่อมต่อระหว่างเรือนจำซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้กระทำผิดรับโทษกับสังคมซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้กระทำผิดจะต้องกลับไปใช้ชีวิตหลังพ้นโทษ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยเดช เงินคล้าย และคณะ ซึ่งที่ผ่านการนำภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษโดยวิธีการทำความตกลงร่วมกัน (MOU) อาจเนื่องจากไม่มีหน่วยงานที่เป็นผู้รับผิดชอบหลัก หรือไม่สามารถดำเนินการได้ครบกระบวนการ เนื่องจากข้อจำกัดต่างๆ ก็เป็นไปได้

- 2.2 การสร้างแรงจูงใจที่เป็นตัวเงินให้กับนายจ้างที่พร้อมรับผู้ผ่านการถูกคุมขังเข้าเป็นลูกจ้างในองค์กร เช่น การให้สิทธิประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีแก่องค์กรที่ยินยอมพร้อมใจจ้างพนักงานที่เป็นผู้เคยถูกคุมขัง หรือการทำประกันความเสียหายให้กับองค์กรที่พร้อมจ้างพนักงานที่เป็นผู้เคยถูกคุมขัง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และคณะ

3. ส่งเสริมและสร้างความเข้าใจกับสังคมโดยเฉพาะกับครอบครัวและชุมชนให้ตระหนักถึงการช่วยเหลือผู้พ้นโทษที่เกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรมให้มากขึ้นเช่นกัน

4. ควรมีการเชื่อมโยงฐานข้อมูลผู้กระทำผิดระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้วยกัน เนื่องจากข้อมูลดังกล่าว สามารถใช้เป็นข้อมูลเพื่อประกอบการกำหนดโปรแกรมในการพัฒนาพฤตินิสัย รวมถึงการให้ความช่วยเหลือหลังพ้นโทษได้ ซึ่งปัจจุบันกระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานกิจการยุติธรรม ได้มีการจัดทำศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลกระบวนการยุติธรรมขึ้น (Data Exchange Center : DXC) โดยมีเป้าหมายเพื่อร่วมมือแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ กรมการปกครอง กรมคุมประพฤติ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมราชทัณฑ์ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานกิจการยุติธรรม โดยมีลักษณะเป็นการบูรณาการข้อมูลจากหลายหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเชื่อว่า DXC จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย และเวลาในการติดตาม และค้นหาข้อมูล รวมทั้งเพิ่มความสะดวกให้กับประชาชน ผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหารในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งระบบดังกล่าวน่าจะสามารถพัฒนาไปสู่การเก็บข้อมูลของผู้กระทำผิดได้อย่างครอบคลุม ครอบคลุมมากยิ่งขึ้นต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ด้วยข้อจำกัดของเวลาในการทำวิจัย คณะวิจัยจึงศึกษาเฉพาะกระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษจากเรือนจำ/ทัณฑสถานเท่านั้น แต่เพื่อให้กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมทั้งระบบ และเพื่อประโยชน์กับผู้พ้นโทษอย่างแท้จริง และลดการกระทำผิดซ้ำ ควรมีการศึกษา กระบวนการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ที่ถูกส่งต่อและอยู่ในความดูแลของกรมคุมประพฤติด้วย

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. 2547. คู่มือการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์.

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. 2549. โครงการวิจัย “การเฝ้าระวังผู้ต้องขังคดียาเสพติดมิให้กระทำผิดซ้ำ”.

กรุงเทพฯ.

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. 2554. นโยบายเน้นหนักกรมราชทัณฑ์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2550

[ออนไลน์] (17 สิงหาคม 2554) แหล่งที่มา : <http://www.correct.go.th/popmaeh/nayoby.htm>

กระทรวงยุติธรรม. 2558. ที่ ขธ. 0308 /8316. หนังสือราชการ เรื่อง มาตรการบูรณาการการแก้ไขฟื้นฟู

ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้กระทำผิดในชุมชน. 21 ธันวาคม 2558.

เกษมสานต์ โชติชาครพันธุ์ และคณะ. 2558. รายงานการวิจัยปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกระทำผิดซ้ำในคดี

ยาเสพติด และการพัฒนาคุณภาพชีวิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

กรกช นาควิเชตร และคณะ. 2555. รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน

โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม.

ทวี ชูทรัพย์. 2528. การสงเคราะห์ผู้ต้องขังกับผู้พ้นโทษในต่างประเทศ ในรายงานการสัมมนาการปฏิบัติ

ต่อผู้กระทำผิดหลังปล่อย. โดยคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรม

ราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย 28 พฤศจิกายน 2528 ณ ตึกอเนกประสงค์ ชั้น 4

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. (ม.ป.ป.) อาชญากรรมการป้องกันและควบคุม. ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสน

ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นันทนา ชัยจิตวนิช. 2534. ความเป็นไปได้ในการพิจารณาบทบาทองค์กรเอกชนในการสงเคราะห์

หลังปล่อย ศึกษาเฉพาะกรณีองค์กรเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ สงเคราะห์

ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เบญจวัฒน์ สีวะบวร. 2527. การสงเคราะห์ผู้พ้นโทษในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์
ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ธรรมราชบัณฑิต
กระทรวงมหาดไทย 28 พฤศจิกายน 2528.

ประสาน ทองภักดี. 2536. แนวทางเพื่อการพัฒนาบ้านกึ่งวิถีในประเทศไทย. ในรายงานการสัมมนาเชิง
ปฏิบัติการว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดหลังปล่อย. จัดโดยกรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 28-29 เมษายน 2536 ณ โรงแรมเอเชีย
กรุงเทพมหานคร.

ประเสริฐ เมฆมณี. 2536. การสงเคราะห์ผู้ต้องขังภายหลังปล่อย. ในรายงานการสัมมนาเชิง
ปฏิบัติการว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดหลังปล่อย. จัดโดยกรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 28-29 เมษายน 2536 ณ โรงแรมเอเชีย
กรุงเทพมหานคร.

ปิยะนุช เงินคล้ายและคณะ. 2556. โครงการศึกษาวิจัยการจัดตั้งองค์กรช่วยเหลือผู้พ้นโทษ:
สำนักงานกิจการยุติธรรม.

ภูวดล ภูขำนิ. 2542. การดำเนินงานบ้านกึ่งวิถีในประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีทัศนคติของเจ้าหน้าที่และ
ผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคม
สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะนิติศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติปราชญ์บุรี.

มนตร์ รักษ์ศรี. 2553. การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำพิเศษธนบุรี. สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรสุดา พาณิชย์พิศาล. 2544. ปัญหาและความต้องการการสงเคราะห์หลังปล่อยของผู้ต้องขังหญิงทัณฑ
สถานหญิงเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิวิทย์ จตุปาริสุทธิ์. 2512. วิวัฒนาการว่าด้วยการลงโทษและปฏิบัติต่อผู้ถูกกักกันตามประมวลกฎหมาย
อาญา. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัดและคณะ. 2558. โครงการยกร่างพระราชบัญญัติพัฒนาพุดินิสัย:
สำนักงานกิจการยุติธรรม.

ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์และคณะ. 2553. การศึกษาและพัฒนารูปแบบ แนวทาง ในการนำ
กระบวนการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้พ้นโทษ ไปสู่การปฏิบัติ:
สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส.

ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์. 2557. รายงานผลการศึกษาดับสมบูรณ์ โครงการการศึกษากฎหมาย ระเบียบที่
เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตของผู้พ้นโทษและผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร. คณะ
สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์. 2558. การสร้างทางเลือกที่เหมาะสมด้วยมาตรการไม่คุมขังกับผู้ต้องขังหญิงและ
การหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกและการสร้างความฉลาดรู้ทางกฎหมายตามข้อกำหนดกรุงเทพฯ
(รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). กระทรวงยุติธรรม

สกานต์ ตามไท. 2528. รายงานการสัมมนา “การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดหลังปล่อย”. โดยคณะสังคม
สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย 28 พฤศจิกายน
2528 ณ ตึกอเนกประสงค์ ชั้น 4 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ส่วนสังคมสงเคราะห์สวัสดิการ สำนักพัฒนาพุดินิสัย กรมราชทัณฑ์. 2543. คู่มือปฏิบัติงานสังคม
สงเคราะห์. นนทบุรี กรมราชทัณฑ์.

สำนักงานรองนายกรัฐมนตรี (นายวิญญู เครืองาม). 2558. ที่ นร. 0405 (ลร6) /14867. หนังสือราชการ
เรื่อง มาตรการบูรณาการการแก้ไขฟื้นฟู ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้กระทำผิดใน
ชุมชน. 17 ธันวาคม 2558.

สำนักสังคมสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์. 2551. การเสริมสร้างสมรรถนะและการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อพัฒนา
งานสังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์: กรมราชทัณฑ์

อรรถพร ชูบำรุง. 2532. อาชญวิทยาและอาชญากรรม. ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Bee Lian Ang, **Community-based Rehabilitation of Offenders in Singapore**. (Resource Material Series No.61, 121st International Training Course Visiting Experts' Papers, n.d.)

Hometeam Singapore, **Extending aftercare for inmates by 2013** .

<https://www.hometeam.sg/article.aspx?news_sid=20120419nIRDWB9zRgXf> accessed 12 Mar 2016.

SACA, **Ex-Offenders Assistance Scheme**, in <<http://www.saca.org.sg>> accessed 12 Mar 2016.

SANA, **Singapore Anti-Narcotic Association**, in <<http://www.sana.org.sg/about-us/>> accessed 12 Mar 2016.

SCORE, **Singapore Cooperation of Rehabilitative Enterprises**, in <<http://www.score.gov.sg/>> accessed 12 Mar 2016.

Singapore Prison Service, **Singapore Prison Service News Release 2013**, (Singapore: Singapore Prison Service, 2013).

Stanley Tang, **Effective Rehabilitation and Reintegration of Offenders**. (Resource Material Series No.82, 145th International Training Course Visiting Experts' Papers, n.d.)

The Criminal Procedure Code (Corrective Training and Preventive Detention) Regulations 2010, Singapore, 2010.

The Prisons Act, Singapore, 2000.

The Prisons (Amendment) Act 2014, Singapore, 2014.

Singapore Prison Service, **Conditional Remission System and Mandatory Aftercare Scheme**, (Singapore Prison Service, 2014)

The Prisons Regulations, Singapore, 2002.

The Yellow Ribbon Project, in <<http://www.yellowribbon.org.sg/>> accessed 12 Mar 2016.

ภาคผนวก

รายนามผู้ร่วมงานโครงการวิจัย

ชื่อ/ตำแหน่ง	การศึกษา	หน้าที่รับผิดชอบ
1. นางสาวสุวดี ไหลพึ่งทอง นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการ สำนักงานกิจการยุติธรรม	- ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ - นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช - ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (อาชีวศึกษาและการ บริหารงานยุติธรรม) มหาวิทยาลัยมหิดล	นักวิจัย
2. นางอศยาพร สุวรรณบุญ รองผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ จังหวัดขอนแก่นกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม	- วิทยาศาสตร์บัณฑิต (จิตวิทยาสังคม) มหาวิทยาลัยรามคำแหง - ศิษศาสตรบัณฑิต (บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช - ศิษศาสตรบัณฑิต (วัดและประเมินผล การศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช - การศึกษามหาบัณฑิต (จิตวิทยาการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม - ศาสตรศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์การ ปกครอง)มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย	นักวิจัย
3. นางสาวทศิตา ทิพย์ชมภู เจ้าหน้าที่คดีพิเศษปฏิบัติการ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม	- สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	นักวิจัย
4. นางสาวขวัญกมล สระทองฮ่วม นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขต กำแพงแสน	- เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากรเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	นักวิจัย
5. นายอุกฤษฏ์ ศรีพรหม นิติกร สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ)	- นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ - นิติศาสตรมหาบัณฑิต (กฎหมายระหว่าง ประเทศแผนกคดีเมืองและกฎหมายอาญา ระหว่างประเทศ) มหาวิทยาลัยอเบอร์ดีน สหราชอาณาจักร	นักวิจัย